

////////////////////////////////////

RAPPORT PUBLIEKE BEVRAGINGEN

**Noden van de Vlaamse landbouw,
milieu gelinkt aan landbouw en het
Vlaamse platteland**

**15 en 22 februari 2018
Rillaar en Waregem**

////////////////////////////////////

Samenstelling

Departement Landbouw en Visserij

Datum

31 mei 2018

Versie 1

Depotnummer

D/2018/3241/151

V.U. Jules Van Liefferinge

DEPARTEMENT LANDBOUW & VISSERIJ

Inhoud

1	SWOT	3
1.1	Thema landbouw	3
1.1.1	Startsituatie SWOT	3
1.1.2	Sterktes	3
1.1.3	Zwaktes	7
1.1.4	Kansen	10
1.1.5	Bedreigingen	12
1.2	Thema milieu gelinkt aan landbouw	17
1.2.1	Startsituatie SWOT	17
1.2.2	Sterktes	17
1.2.3	Zwaktes	18
1.2.4	Kansen	22
1.2.5	Bedreigingen	25
1.3	Thema platteland	28
1.3.1	Startsituatie SWOT	28
1.3.2	Sterktes	28
1.3.3	Zwaktes	30
1.3.4	Kansen	34
1.3.5	Bedreigingen	38
2	Inventariseren van noden en formuleren van doorbraken	41
2.1	Thema landbouw	41
2.1.1	Inventaris noden	41
2.1.2	Doorbraken	48
2.2	Thema milieu gelinkt aan landbouw	53
2.2.1	Inventaris noden	53
2.2.2	Doorbraken	59
2.3	Thema platteland	64
2.3.1	Inventaris noden	64
2.3.2	Doorbraken	71
3	Uitgediepte doorbraken	75
3.1	Doorbraak 1: Van netwerken naar samenwerken loont!	75
3.1.1	Kernachtige omschrijving	75
3.1.2	Impact	75
3.1.3	Randvoorwaarden	75
3.1.4	Initiatieven	75
3.1.5	Stakeholders en hun rol	75
3.2	Doorbraak 2: Ruimte	77
3.2.1	Kernachtige omschrijving	77
3.2.2	Impact	77
3.2.3	Randvoorwaarden	77
3.2.4	Initiatieven	78
3.2.5	Stakeholders en hun rol	78
3.3	Doorbraak 3: Voor een landbouwsector gedragen door de maatschappij	79
3.3.1	Kernachtige omschrijving	79
3.3.2	Impact	79
3.3.3	Randvoorwaarden	79
3.3.4	Initiatieven	79
3.3.5	Stakeholders en hun rol	80
3.4	Doorbraak 4: Grondbeleid: waar gaan we ons voedsel produceren? toegang tot grond als sleutel voor de toekomst?	81
3.4.1	Kernachtige omschrijving	81
3.4.2	Impact	81
3.4.3	Randvoorwaarden	81

3.4.4	Initiatieven	81
3.4.5	Stakeholders en hun rol	82
3.5	Doorbraak 5: 2010-2050 – van versnipperd landbouw- en voedselmodel naar geïntegreerde duurzame topregio	83
3.5.1	Kernachtige omschrijving	83
3.5.2	Impact	83
3.5.3	Randvoorwaarden	83
3.5.4	Initiatieven	83
3.5.5	Stakeholders en hun rol	84
3.6	Doorbraak 6: Public money for public goods	85
3.6.1	Kernachtige omschrijving	85
3.6.2	Impact	85
3.6.3	Randvoorwaarden	85
3.6.4	Initiatieven	86
3.6.5	Stakeholders en hun rol	86
3.7	Doorbraak 7: Verschuiving van een consumptie-economie naar een belevingseconomie	88
3.7.1	Kernachtige omschrijving	88
3.7.2	Impact	88
3.7.3	Randvoorwaarden	89
3.7.4	Initiatieven	89
3.7.5	Stakeholders en hun rol	90
3.8	Doorbraak 8: Regioloket	91
3.8.1	Kernachtige omschrijving	91
3.8.2	Impact	91
3.8.3	Randvoorwaarden	91
3.8.4	Initiatieven	91
3.8.5	Stakeholders en hun rol	92
3.9	Doorbraak 9: Investeren in sociale 'infrastructuur'/ netwerken	93
3.9.1	Kernachtige omschrijving	93
3.9.2	Impact	93
3.9.3	Randvoorwaarden	93
3.9.4	Initiatieven	93
3.9.5	Stakeholders en hun rol	94
3.10	Doorbraak 10: Landbouw, garantie voor uw duurzame toekomst	95
3.10.1	Kernachtige omschrijving	95
3.10.2	Impact	95
3.10.3	Randvoorwaarden	95
3.10.4	Initiatieven	95
3.10.5	Stakeholders en hun rol	95
3.11	Doorbraak 11: Offensieve plattelandsordering	97
3.11.1	Kernachtige omschrijving	97
3.11.2	Impact	97
3.11.3	Randvoorwaarden	97
3.11.4	Initiatieven	97
3.11.5	Stakeholders en hun rol	98
3.12	Doorbraak 12: Landbouwondernemers valoriseren maatschappelijke meerwaarde	99
3.12.1	Kernachtige omschrijving	99
3.12.2	Impact	99
3.12.3	Randvoorwaarden	99
3.12.4	Initiatieven	99
3.12.5	Stakeholders en hun rol	99
3.13	Doorbraak 13: Kennis haalt de bovenhand	101
3.13.1	Kernachtige omschrijving	101
3.13.2	Impact	101
3.13.3	Randvoorwaarden	101
3.13.4	Initiatieven	101

DEPARTEMENT LANDBOUW & VISSERIJ

3.13.5	Stakeholders en hun rol	102
3.14	Doorbraak 14: Inkomensstabilisatie 2.0	103
3.14.1	Kernachtige omschrijving	103
3.14.2	Impact	103
3.14.3	Randvoorwaarden	103
3.14.4	Initiatieven	103
3.14.5	Stakeholders en hun rol	103
3.15	Doorbraak 15: Samenwerken	105
3.15.1	Kernachtige omschrijving	105
3.15.2	Impact	105
3.15.3	Randvoorwaarden	105
3.15.4	Initiatieven	105
3.15.5	Stakeholders en hun rol	106
3.16	Doorbraak 16: Ecosysteem'ver'diensten	107
3.16.1	Kernachtige omschrijving	107
3.16.2	Impact	107
3.16.3	Randvoorwaarden	107
3.16.4	Initiatieven	108
3.16.5	Stakeholders en hun rol	109
3.17	Doorbraak 17: Arbitragecommissie in ketenoverleg voor eerlijk verdeelde marge	110
3.17.1	Kernachtige omschrijving	110
3.17.2	Impact	110
3.17.3	Randvoorwaarden	110
3.17.4	Initiatieven	110
3.17.5	Stakeholders en hun rol	111
3.18	Doorbraak 18: Trajecten voor een kansrijk ondernemerschap op het platteland	112
3.18.1	Kernachtige omschrijving	112
3.18.2	Impact	112
3.18.3	Randvoorwaarden	112
3.18.4	Initiatieven	112
3.18.5	Stakeholders en hun rol	113
3.19	Doorbraak 19: Ministerie van voeding	114
3.19.1	Kernachtige omschrijving	114
3.19.2	Impact	114
3.19.3	Randvoorwaarden	114
3.19.4	Initiatieven	114
3.19.5	Stakeholders en hun rol	114
slotwoord		116

Beste lezer,

Zoals u misschien weet loopt het huidige, derde Vlaams Programma voor Plattelandsontwikkeling (PDPO III) tot en met 2020. Dat betekent dus dat in 2021 een nieuw plattelandsontwikkelingsprogramma start. Het uitstippelen van dergelijk beleid is een werk van lange adem, en moet een hele procedure doorlopen. Vandaar dat het Departement Landbouw en Visserij reeds eind 2017 gestart is met de eerste voorbereidingen. De verschillende diensten van de Vlaamse overheid die betrokken zijn bij het huidige Vlaams Programma voor Plattelandsontwikkeling (PDPO III) maakten op 21 november 2017 drie SWOT-analyses: één van de Vlaamse landbouw, één van het milieu gelinkt aan landbouw en één van het Vlaamse platteland.

Het programmasecretariaat van PDPO III van het Departement Landbouw en Visserij en het Vlaams Ruraal Netwerk waren echter ook heel benieuwd naar wat er bij de stakeholders leeft. We wilden dan ook niet wachten op wetsvoorstellen van de Europese Commissie voor we ons oor te luister legden bij het brede publiek. Op donderdag 15 en donderdag 22 februari 2018 organiseerden we twee publieke bevragingen, in Rillaar en Waregem. We stonden stil bij de noden van de Vlaamse landbouw, het milieu gelinkt aan landbouw en het Vlaamse platteland. Bedoeling was vrij te denken, los van enig kader van het GLB of PDPO.

Deze publieke bevragingen waren toegankelijk voor iedereen. Er werd via verschillende kanalen en overlegorganen opgeroepen om deel te nemen. De uitnodiging werd zelfs overgenomen in ledenbladen van land- en tuinbouworganisaties en andere land- en tuinbouw tijdschriften.

We waren verheugd door de grote diversiteit tussen de deelnemers: we zagen landbouwers en landbouworganisaties, milieuorganisaties, plattelandsbewegingen, onderzoek- en praktijkcentra, vzw's, ... Er waren uiteraard ook deelnemers van verschillende overheden aanwezig zij het minder talrijk omdat we vooral de stem van de externe actoren wilden horen.

De beide dagen, in Rillaar en Waregem, verliepen volgens eenzelfde structuur en werden begeleid door een externe procesbegeleider.

In dit rapport leest u de uitkomst van beide publieke bevragingen. Het rapport is een getrouwe weergave van wat werd gezegd, zonder verdere interpretatie. Enkel met het oog op en leesbaar eindproduct zijn er wel tekstuele aanpassingen en clusteringen uitgevoerd.

In de voormiddag werkten groepjes van 5 à 10 deelnemers verder op één van de drie SWOT-analyses, die dus eerder al intern waren voorbereid. Elk groepje werkte op een welbepaald thema: landbouw, milieu of platteland. De deelnemers konden de begin-SWOT verder aanvullen, wijzigen, schrappen, of volledig omgooien (zie hoofdstuk 1).

Een deskundige procesbegeleider zorgde ervoor dat iedereen van het groepje werd gehoord en een verslaggever noteerde alles zorgvuldig.

Vervolgens kon elk groepje de behoeften en noden uit de herwerkte SWOT distilleren. Dit geeft ons een mooi overzicht van allerhande noden die leven binnen de Vlaamse landbouwsector, het milieu en het Vlaamse platteland .

Daarna werd aan iedereen de kans gegeven om eens te gaan kijken naar de noden van een ander groepje, dat een ander thema behandelde. Door deze kruisbestuiving kwamen nog interessante aanvullingen op de nodenanalyse.

Tot slot nam elke deelnemer opnieuw plaats in zijn of haar oorspronkelijke groepje. Daar werden doorbraken geformuleerd uit de opgesomde noden en behoeften. Er werd getracht een antwoord te vinden op volgende vragen: Wat is nodig om een antwoord te bieden op de gestelde noden? Waar willen wij op inzetten? Waar maken we het verschil mee? Het overzicht van alle geformuleerde noden en doorbraken is opgenomen in hoofdstuk 2.

Voor het namiddagdeel werden een aantal doorbraken geselecteerd die verder konden uitgediept worden. Elke deelnemers kon kiezen op welke doorbraak hij/zij wilde verder werken. Op die manier werd de samenstelling van de groepjes door elkaar geschud, en konden de deelnemers met weer andere deelnemers in discussie gaan. De oogst van deze namiddagsessies staat te lezen in hoofdstuk 3.

Dit rapport wordt op de website van het Vlaams Ruraal Netwerk gepubliceerd en zal ook bezorgd worden aan Vlaams minister van Omgeving, Natuur en Landbouw Joke Schauvliege.

Dit rapport is dan ook een belangrijke input voor de Vlaamse invulling van het toekomstige plattelandsontwikkelingsprogramma.

Via de website van het Vlaams Ruraal Netwerk en van het Departement Landbouw en Visserij blijft u op de hoogte van de verdere opmaak van het nieuwe Vlaamse Plattelandsontwikkelingsprogramma . Heeft u nog vragen of suggesties? Dan kunt u steeds terecht op: vlaamsruraalnetwerk@vlaanderen.be.

Veel leesgenot!

Vlaams Ruraal Netwerk

1 SWOT

1.1 THEMA LANDBOUW

1.1.1 Startsituatie SWOT

Op 21 november 2017 stelden de administraties die momenteel betrokken zijn bij PDPO III een SWOT op over de landbouw in Vlaanderen. Deze SWOT werd tijdens de twee publieke bevestigingen voorgelegd aan de groepjes die werkten rond het thema landbouw. De groepjes vulden de SWOT verder aan, konden opmerkingen geven of zaken schrappen, verplaatsen of aanpassen. Het eindresultaat leest u hieronder. In vet staan sterktes, zwaktes, kansen en bedreigingen uit de initiële SWOT, met daaronder de opmerkingen en aanvullingen tijdens de publieke bevestigingen. Onderaan elk sub-hoofdstuk leest u ook nog aanvullende sterktes, zwaktes, kansen en bedreigingen die niet in de initiële SWOT aan bod kwamen.

1.1.2 Sterktes

- **Gunstig klimaat** om aan landbouw te doen

Zijn de productieomstandigheden altijd wel positief?

Zelfs bij klimaatverandering zullen we in één van de beste regio's ter wereld wonen om aan landbouw te doen. Reden te meer om zoveel mogelijk grond te vrijwaren voor landbouw.

- **Optimaal rendement** : de landbouwer stemt zijn teelt af op de productieomstandigheden

Dit is geen vast gegeven, maar eerder een streven. Dit is een sterkte indien het gaat om productie, maar een zwakte indien het gaat over geld, want subsidies blijven noodzakelijk om land- en tuinbouwbedrijven rendabel te houden (zie ook 'zwaktes').

Het is een sterkte, maar ook een noodzaak gezien de grondprijzen: indien de grondprijzen lager en de marges ruimer zouden zijn, dan zou er meer tijd en ruimte overblijven voor groene diensten.

- **Centrale ligging in Europa**

Dit zorgt voor de nabijheid van een gigantische afzetmarkt.

- **Vakmanschap en passie** van de Vlaamse land- en tuinbouwers

- **Groeiende samenwerking** (bv. producentenorganisaties)

Door landbouwers te verenigen kan de landbouwsector soms eerder prijszetter dan prijsnemer worden, zeker als het gaat om nicheproducten.

'Groeiend' is zeker het juiste woord. Er is momenteel te weinig solidariteit tussen de landbouwers. Dit is beter in de biosector, daar doen ze al vaker samenaankopen voor voeder of gezamenlijke afzet. Dergelijke samenwerking zou ook meer in de gangbare landbouw ingang moeten vinden. Er zijn meer coöperaties nodig.

- **Prijszetter in aantal nicheproducten** (bv. diepvriesgroenten, peren)

Dit mag zeker niet overschat worden, het is slechts voor een beperkt aantal producten. De verhouding is dat we voor 10% prijszetter zijn, maar voor 90% prijsnemer.

Nicheproducten gaan eerder samen met familiale bedrijven.

- **Exportgerichtheid** van bepaalde landbouwmodellen

Dit was voor vele groepjes eerder een zwakte of bedreiging: men is afhankelijk van de wereldmarkt en geopolitieke evoluties (zie Russische peren), en men krijgt enkel wereldmarktprijzen.

Er is een uitval van bedrijven die de conjunctuurschommelingen niet aankunnen.

Exportwaarde van de land- en tuinbouwmarkt zorgt voor macht, maar niet voor de individuele land- en tuinbouwer.

- **Kwaliteit van onderzoeks- en kennisinstellingen** en land- en tuinbouwonderwijs

Zeker in vergelijking met andere landen hebben we goed opgeleide land- en tuinbouwers, vooral met betrekking tot technische aspecten.

Maar opleidingen kosten tijd en geld. Ook worden nuttige opleidingen vaak afgeschaft wegens te weinig deelnemers of wegens (overheids)besparingen.

- **Kenniscentra** staan dicht bij bedrijven en zijn gericht op innovatie

////////////////////////////////////

1.1.3 Zwaktes

- **Zwakke positie in de keten van de land- en tuinbouwers** zorgt voor een oneerlijke prijs. Land- en tuinbouwers zijn prijsnemer en zijn sterk afhankelijk van de markt.

De landbouwer zit gesandwicht tussen toeleveranciers en afnemers die elk veel macht hebben en prijsbepalend zijn.

Landbouwers zijn vaak de zwakste schakel in de keten en hebben meestal ook een zeer zwakke of geen onderhandelingspositie.

Door de lange keten gaan de marges niet naar de landbouwer: nochtans moet hij het risico dragen.

Samenwerking tussen landbouwers en de hele keten biedt kansen. Meer samenwerken om een groter blok te vormen ten opzichte van afnemers of leveranciers (bv. groepsaankoop), betere positie voor onderhandeling met afnemers ... Samenwerking en clustering kunnen via ketenbenadering, wat op zijn beurt leidt tot kennisdoorstroming. Maar dit moet wel geïntegreerd gebeuren.

Opstarten en uitbouwen van coöperatieve modellen door producenten om prijszetting te bepalen. Dit is een middel tot 'markt-kracht', maar staat nog al te vaak in zijn kinderschoenen. Hoe groter de macht (de stem), hoe meer invloed.

Bedenking: dit is een moeilijk verhaal. Diegenen die zetelen in een coöperatieve of een Raad van Bestuur, moeten spreken namens de volledige sector. Het algemeen belang moet primeren inclusief het ondernemerschap (geen individuele (eigen) belangen).

Ook nieuwe initiatieven en/of nieuwe coöperaties oprichten, gekoppeld aan het energieverhaal (plaatsen van windmolens, beheer van kleine landschapselementen en houtkanten, aankoop van landbouwmateriaal ...).

- **Te weinig bewust van ketenbeleid**

Als je bewust bent van je plaats in de keten kan je de keten soms ook voor jou laten werken.

Ook het strategische denken ontbreekt vaak.

- **Bulkproductie** heeft te weinig toegevoegde waarde

- De kloof met de **kritische consument** / burger verkleinen
Deze kans werd genuanceerd: de burger is wel kritisch, maar de consument niet: finaal koopt de consument niet wat wenselijk is, maar wel het goedkoopste. Men is meer kritisch dan bewust.

Burger meer betrekken bij de werkelijke, reële landbouwproductie.
- **Grotere maatschappelijke betrokkenheid van de consument / burger**
- **Grote aandacht van de consument voor voeding**
- **Nabijheid consument en producent**
De korte keten groeit en dat is een sterkte.

Inzetten op korte keten, CSA, diversificatie en stadslandbouw. Het moet makkelijker en aantrekkelijker worden om hierin te investeren.

Nood aan een Vlaamse integrale voedselbenadering, een voedselstrategie. Integrale aanpak leidt tot (meer) ruimte, mogelijkheid tot boeren, gezondheid, verzekering, samenwerking, bewustwording, wijziging (consumenten)gedrag ...
- **Differentiatie van productie**
Nieuwe verdienmodellen ontwikkelen.

Schaalvergroting met diversificatie kan de monocultuur tegengaan. Dit is belangrijk voor het ecosysteem en het milieu, en ook voor de bescherming van het familiaal bedrijf.
- **Nieuwe teelten en energieteelten (door klimaatverandering)**
- **Digitalisering en e-commerce**
Meer automatisering van de arbeid, precisielandbouw: hogere aantrekkelijkheid voor jonge mensen om hierin te komen werken (toestellen bedienen wordt leuker ervaren dan het harde labeur).

Aanvullende kansen op de initiële SWOT

- Circulaire economie en de kringlopen sluiten
- Grotere bedrijven kunnen externe expertise in huis halen, bv. met betrekking tot risicobeheer of andere thema's
- Verduurzamen van totale agrobusinesscomplex
Bv. insectenteelt. Belangrijk om huidige voorsprong van onze landbouwsector op vlak van kennis en techniek te behouden, maar moet vooral gericht zijn op innovatie en verduurzaming van het agrobusinesscomplex.
- Ruilverkaveling
Dit kan een dynamische landbouw meer kansen geven (minder kleiner percelen), kan leiden tot het vrijwaren van open ruimte. De resultaten zijn vaak maar achteraf zichtbaar.
- Administratie van verschillende bedrijven samen doen en elke bedrijfsleider expertise laten opbouwen in een onderwerp
- Handhaving beter doen vooraleer nieuwe reglementering te introduceren
- Veel mogelijkheden voor opleiding

1.1.5 Bedreigingen

- **Veel druk op de ruimte**
Verstedelijking en minder tolerante omwonenden (gronddruk, milieuvergunningen en uitbreidingen).

Door veranderende wetgeving is er meer grond nodig om aan landbouw te doen (bv. mestbeleid, uitloop ...). Je moet dus wel 'groter' worden in omvang. Groter worden betekent echter niet dat je daarom meer verdient.

De gronddruk komt ook, en vooral, door stedelijke uitbreidingen (verpaarding, vertuining, zonevreemd wonen, zonevreemde activiteiten) en een falend ruimtelijk orderingsbeleid (bv. teveel mogelijkheden in leegstaande hoeves).

- **Beperkte toegang tot landbouwgrond voor land- en tuinbouwers**

Kan ook als een zwakte gezien worden.

- **Klimaatverandering** zorgt voor toenemende weers- en andere bedreigingen

- **Kloof met de burger** (bv. dierlijke productie = hoge uitstoot van broeikasgassen)

- **Onvoldoende alternatieven voor afbouw** gewasbeschermingsmiddelen, meststoffen en antibiotica

Er zijn wél voldoende alternatieven, maar er moet meer financiële ondersteuning en meer onderzoek zijn.

Onvoldoende doorstroom aan informatie bij alternatieven.

Er zijn veel kansen om deze bedreiging te counteren. De kennis en expertise vanuit bio-landbouw kan hierbij ook in de gangbare landbouw benut worden.

- **Tekort aan bestuivers**

Tekort aan bestuivers door te weinig agrarische biodiversiteit en rassen (teelten).

- **Druk op ecosysteem**

Gronden in seizoenspacht zijn een grotere bedreiging voor het leefmilieu en de biodiversiteit. De vrees bestaat dat de gebruiker van het perceel in seizoenspacht zich nog weinig zal aantrekken van de randvoorwaarden. Dit kan leiden tot verdere degradatie van de bodem.

Een groepje kaartte ook de verandering van de natuurlijke populatie en bioveiligheid aan (bv. everzwijnen).

- **Dure arbeid**

- **Gebrekkige beschikbaarheid van arbeid**

Dat er weinig of moeilijk arbeidskrachten worden gevonden ligt niet alleen aan de prijs maar ook aan de aard van het werk (hard werk, imago).

- **Burger heeft weinig kennis en affiniteit met land- en tuinbouwsector**

Een groepje verwees naar het dalend aantal professionele land- en tuinbouwers door de toenemende schaalvergroting. Hoe minder professionele land- en tuinbouwers, hoe moeilijker het wordt om een positieve attitude van de burger ten opzichte van land- en tuinbouw te stimuleren.

- **Imago land- en tuinbouwer**

Er is ad hoc en sensationele eenzijdige berichtgeving over landbouw en te veel slecht nieuws over de landbouw in de media. Er is ook veel slecht nieuws over zaken waar landbouwers op zich niet bij betrokken zijn, maar wel rechtstreeks gevolgen van ondervinden (bv. wantoestanden in de slachthuizen, fipronilaffaire ...). Dit kan men counteren door openheid.

- **Land- en tuinbouwers zijn prijznemers**

Men is sterk afhankelijk van de markt en van de wereldmarktprijs door globalisering.

De landbouwer weet meestal niet welke prijs hij zal krijgen voor een product en landbouw is de enige sector waar men onder de productieprijs kan verkopen. De prijszettingen gebeuren top-down; de land- en tuinbouwer heeft geen inspraak.

De verwerkers bepalen té veel de prijszetting en zijn de 'eigenaars' van het systeem geworden, waarbij de land- en tuinbouwer verplicht of genoodzaakt is om dit opgelegd systeem te volgen. Dit werkt contraproductief en creëert een gevoel van machteloosheid.

Vaak is de landbouwer verbonden aan een bepaalde retailer die veel macht heeft. Maar zonder de retail is een concept moeilijk waar te maken (met uitzondering van bio).

Aanvullende bedreigingen op de initiële SWOT

- Sectoruitstroming

Landbouwers haken af. Er is ook een stijgend aantal zelfdodingen. Dit is eerder een zwakte dan een bedreiging, aangezien dit uit de landbouwsector zelf komt.

- Verkeer (mobiliteit)

Transport wordt duurder en duurder. Vaak zorgt ook de reglementering ervoor dat transport minder haalbaar wordt (bv. transport van vee).

- Versnelling van de samenleving door digitalisering (wie kan dat nog volgen?)

- Innovatieve krachten worden ontmoedigd

Oorzaak zijn vaak de grote spelers zoals banken, veilingen ... Die sturen teveel (onder andere bij de prijsbepalingen).

- Té weinig kennis over gezondheidseffecten (zoals NO_x, NH₄, fijn stof ...)

- Wijziging van de ingewikkelde pachtwetgeving

Men durft geen vrije gronden aan (jonge) land- en tuinbouwers meer ter beschikking te stellen uit vrees onderworpen te worden aan de pachtwet. Dit heeft een grote invloed op de prijszetting van de landbouwgronden (vaak zeer hoog en niet betaalbaar, zeker niet voor jonge startende land- en tuinbouwers).

- Geen gelijk speelveld: onevenwichtigheden tussen reglementeringen

Verschillende landen hebben verschillende reglementering, wat voor oneerlijke concurrentie zorgt. Productie in Europa is onderworpen aan vele eisen, terwijl voedsel uit andere continenten die in de Europese markt komen niet aan deze eisen moeten voldoen.

België en zeker Vlaanderen zijn vaak koploper, ook binnen de EU (strikte interpretatie van EU-beleid).

Landbouw wordt vaak als pasmunt gebruikt in de WTO-onderhandelingen.

Ook grondstoffen worden vaak in het buitenland goedkoper aangeboden dan in België (dit is ook een probleem voor de winkelketens).

////////////////////////////////////

- Complexe, niet afgestemde Vlaamse regelgeving; veel reglementering is een rem op de bedrijfsvoering

Ook door de ligging kan een bedrijf plots als probleem gezien worden terwijl dit niets met bedrijfsvoering te maken heeft.

Steeds moeilijkere randvoorwaarden kunnen ertoe leiden dat de landbouwers geen inkomenssteun meer gaan aanvragen.

- Kosten-baten voor de maatschappelijke eisen zijn niet goed toegewezen
- Het 'vervuiler-betaaltprincipe' moet beter toegepast worden: burgers moeten bijdragen, maar ook landbouwers moeten de kosten van hun vervuiling betalen (bv. modderoverlast na erosie).

- We schijnen het niet meer belangrijk te vinden om in ons land ons eigen voedsel te produceren (ondanks het groeiend aandeel kritische en bewuste burgers)

Als we vinden dat dit wel nog van belang is in ons land, dan moeten we er ook dringend naar handelen (ruimtelijke ordening, level playing field ...).

1.2 THEMA MILIEU GELINKT AAN LANDBOUW

1.2.1 Startsituatie SWOT

Op 21 november 2017 stelden de administraties die momenteel betrokken zijn bij PDPO III een SWOT op over milieu gelinkt aan landbouw in Vlaanderen. Deze SWOT werd tijdens de twee publieke bevestigingen voorgelegd aan de groepjes die werkten rond het thema milieu. De groepjes vulden de SWOT verder aan, konden opmerkingen geven of zaken schrappen, verplaatsen of aanpassen. Het eindresultaat leest u hieronder. In vet staan sterktes, zwaktes, kansen en bedreigingen uit de initiële SWOT, met daaronder de opmerkingen en aanvullingen tijdens de publieke bevestigingen. Onderaan elk sub-hoofdstuk leest u ook nog aanvullend de sterktes, zwaktes, kansen en bedreigingen die niet in de initiële SWOT aan bod kwamen.

1.2.2 Sterktes

- **Per productie-eenheid** heeft de Vlaamse land- en tuinbouw een goede milieu- en klimaatscore vanwege de **efficiëntie** (gebruik van grondstoffen en emissie-reducerende technieken ...)

Er zijn nog veel kansen om het potentieel te verhogen. Op gebied van genetisch potentieel en veevoeder beginnen we nu pas de technieken te gebruiken en is er dus nog veel marge.

- **Netto-producent van hernieuwbare energie**

Er zijn zeker nog onderbenutte mogelijkheden voor hernieuwbare energie. Zo is er veel ruimte en dakoppervlakte in de landbouw terug te vinden, wat nuttig is voor bv. zonnepanelen.

In het algemeen is landbouw geen netto-producent.

Ook stelde een groepje de vraag of het capteren van zonne-energie (voor gebruik) eigenlijk als energieproductie kan beschouwd worden.

Er is steeds minder energieverpilling en energieverlies (bv. recuperatie van warmte).

- **Innovatieve systemen**

Technologie is ons speerpunt (sterkte en kans).

- **Probleemoplossend denken door landbouwers**

Meerdere groepjes vonden dit eerder een zwakte dan een sterkte. De landbouwer is immers genoodzaakt om in de eerste plaats economisch te denken. En soms is dit ten nadele van het milieu.

Maatregelen ten voordele van het milieu die voorgesteld worden door de overheid of milieuorganisaties houden veel te weinig rekening met het economische aspect van een landbouwbedrijf.

- **Toenemend (praktijk)onderzoek** leidt tot innovatie en goede kennis
Er zijn in Vlaanderen veel verschillende actoren die actief zijn in kennisopbouw en de kwaliteit van onderzoek is hoog in vergelijking met andere landen.
De intentie is er wel, maar er wordt weinig vanuit de praktijk gedaan (voornamelijk theorieën). Een langetermijnvisie ontbreekt. Er is meer ondersteuning en meer samenwerking nodig tussen praktijkonderzoek en landbouwers.
- **Hoge voedselveiligheidseisen** zorgen voor minder schadelijke producten voor het milieu
- **Veel lastenboeken en kwaliteitslabels** (met hierin ook milieueisen)
Worden de landbouwers in de keten vergoed voor die verschillende eisen?

Aanvullende sterktes op de initiële SWOT

- Welk landbouwmodel willen we in de toekomst? Evenwicht tussen dierenwelzijn en ecologie (zowel sterkte, zwakte, bedreiging en kans).
Verschillende landbouwmodellen in kaart brengen (niet altijd meer de boer en zijn gezin: er zijn meer en meer andere modellen).
- Landbouw is een kringloopsluiter

1.2.3 Zwaktes

- **Per oppervlakte-eenheid** is er een **zwakke milieuscore** en wordt draagkracht van het ecosysteem lokaal overschreden

De houding van de Vlaamse landbouwers is eerder afwachtend.

Er zijn pioniers in verstedelijkt gebied, maar die vallen vaak buiten het kader van de typische landbouwsteun en - reglementeringen (geen VLIF-steun, geen bouwvergunning ...).

- **Onderzoek stroomt onvoldoende door naar praktijkkennis**

Kennis gaat niet door naar de landbouwer.

In bepaalde sectoren is er te weinig onderzoek (verdeling van de budgetten is niet evenredig).
Weinig onderzoek naar de biolandbouw; biobedrijfsadvisering wordt als een pluspunt gezien.

- **Resultaten van onderzoek zijn te weinig haalbaar en betaalbaar voor landbouwers**

Sommige oplossingen zijn wel betaalbaar.

De landbouwer kan de innovatie of het onderzoek niet doorrekenen. Vaak is er onzekerheid over de return.

- **Milieukosten worden niet in de productprijs verrekend**

De milieukosten voor de landbouw worden onvoldoende doorgerekend in de verkoopprijs. Er is een probleem met de perceptie door het gebrek aan voldoende kennis tussen burgers en landbouwers (communicatieprobleem).

Normen worden niet behaald, ondanks de vele inspanningen die er al geleverd zijn.

- **De duurzaamheid van de landbouw wordt te weinig in de verf gezet**

Zwak imago op vlak van milieu, al is dit wel bijgestuurd de voorbije periode.

De oorsprong van het product staat niet op de verpakking. De consument is niet goed geïnformeerd.

Er is teveel nadruk op veel produceren en sanitaire (hygiëne) kwaliteit in plaats van de echte voedingskwaliteit voor de mens.

Duurzame inspanningen worden onderbelicht.

Er zijn weinig specifieke verhalen die vooruitgang duidelijk maken.

//

- **Innovatie**

De Vlaamse landbouwer is een kwaliteitsproducent, hiervoor moeten we pionier worden in de wereld: de voortrekker in technologie. Deze sterkte kan bewaard worden door kennisdeling.

Voorbeeldfunctie van pioniers: er moet meer gepromoot worden binnen de sector en naar de burgers. Ontwikkeling van innovatieve milieutechnologieën zouden meer ondersteuning moeten bieden aan heel de sector.

- Verandering wordt steeds urgenter vanwege klimaat en milieu

- **Dalende vleesconsumptie**

Om effect te hebben op de vleesproductie (en de milieu-impact die hiermee gepaard gaat) moet - gezien het geglobaliseerde kader van deze sector - de mondiale vleesconsumptie dalen.

De Vlaamse landbouw is sterk gericht op dierlijke productie (varkens, pluimvee, melk- en vleesvee) terwijl het Vlaamse vleesverbruik afneemt. Meer export en/of reconversie naar andere sectoren (welke?) kunnen nuttig zijn.

Er wordt te weinig gepraat over de kleinschalige aanpak waarbij grondstoffen van heel ver moeten komen. Er is aandacht nodig voor de lokale voedselproductie en minder voor export. De export vraagt veel input van nutriënten die moeten ingevoerd worden. Laat de echte milieu-impact van voedsel doorrekenen in de prijs. Dan zullen de bioproducten goedkoper zijn.

Aanvullende kansen op de initiële SWOT

- Betrek de consument bij het platteland

- Holistische benadering van de sector nodig

Iedereen (elke actor) blijft te veel in zijn eigen koker en er wordt te veel ad hoc gehandeld. Een klimaattransitie is nodig maar niet alleen voor landbouw, ook voor andere sectoren gelieerd aan landbouw. Nu baseert men zich nog te veel op de impact per kg vlees om het resultaat van klimaatmaatregelen te bepalen.

- Andere alternatieve ondersteuningssystemen

//

- **Milieuvriendelijke oplossingen** zijn duur
- **Strijd om de open ruimte** vergt een compensatiepolitiek
Dichtbevolkt multifunctioneel platteland met verpaarding en vertuining.
Verspreid wonen is een bedreiging voor de landbouw.
- **Verharding** van de open ruimte
Er is bijkomende plaats voor water nodig.
- Verschillende **wetgeving is niet op elkaar afgestemd**
Er lopen veel beleidsprocessen van verschillende overheden door elkaar, die elk een andere invalshoek volgen en niet op elkaar afgestemd zijn.
- **Negatieve landbouwperceptie**, media en drukkingsgroepen vertellen niet het volledige plaatje
Dit is niet alleen een probleem voor landbouw, de media polariseert graag.
- Het **verlies van landbouwgrond** voor bijkomend woon- en industriegebied, ruimte voor water ...
- **Beperking van het wetenschappelijk onderzoek** door een afkerende houding (bv. ten aanzien van landbouwmilieu)
Er wordt teveel op korte termijn gewerkt met het oog op rendement. Er zouden meer langetermijnstudies moeten komen in verband met milieu-impact.
- **Afhankelijkheid van toelevering en van geïmporteerde grondstoffen**
- **De geglobaliseerde wereld** zet soms een rem op de uitdagingen om op een rendabele en duurzame manier te produceren
Hier moet milieu-oordeelkundig mee worden omgegaan.

Aanvullende bedreigingen op de initiële SWOT

////////////////////////////////////

- De klimaatverandering zorgt voor meer extremen in het weer
- Het probleem van gewasbeschermingsmiddelen, pesticiden, neonicotinoïden
- Te veel inmenging en betutteling van partijen buiten de landbouw
De consument wil zijn zegje, net als de retail, de overheid, de agro-industrie, de veilingen ...
Allemaal leggen ze regels op.
- Tekort aan kennis rond ecologie binnen en buiten de landbouw
- Respect voor wat er bestaat, veel zaken zullen niet blijven bestaan (genetische diversiteit)

Opletten voor teveel administratieve lasten: sommige landbouwers haken hierdoor af en stoppen met hun bedrijf.

- **Armoede is vaak niet zichtbaar** en hierdoor zijn er minder initiatieven voor deze doelgroep dan in de stad

Het is vaak een grote stap om naar het OCMW of Boeren op een Kruispunt te stappen. Men is bang voor wat de burens zullen zeggen.

Armoede valt wel op in scholen.

- **Verstedelijking** van het platteland

Men heeft geprobeerd dit tegen te gaan met het ruimtelijke structuurplan Vlaanderen en beleidsplan, maar dit is niet gelukt. Er is een ongecontroleerde verstedelijking.

Dit heeft ook gevolgen voor de lage biodiversiteit.

Er is een link met verstedelijking: nieuwe inwoners en verstedelijking hebben als gevolg dat landbouw vermindert, diversiteit vermindert.

- **Geen aparte wegen** voor auto, tractor, fietsen

Dit werd niet door elk groepje als een zwakte beschouwd: wanneer er wel aparte wegen zouden zijn, zou dit voor nog meer ruimtedruk zorgen. Men kan ook streven naar multifunctioneel en zuinig ruimtegebruik, met respect voor elkaars zwakheden.

Dit zou dus ook als een sterkte kunnen gezien worden.

- De bevolking vergrijst

Voor hen worden de voorzieningen minder bereikbaar. Openbaar vervoer is niet steeds optimaal. Kan ook als 'bedreiging' beschouwd worden.

Kan vergrijzing ook een kans zijn? Men kan voorzieningen en functies voor ouderen en jongeren combineren. Er is ook een link met grotere eenzaamheid. Belangrijk dat jongeren naar de ouderen trekken, voor hun gezelschap maar ook voor hun expertise. Samen eten maken, zorgen voor burens en eten brengen.

Het beleid kan kansen creëren door bv. bewoning slimmer te combineren, kleinere kavels ... Naast hulpbehoevende bejaarden, zijn er heel wat actieve senioren. Deze laatsten bieden ook heel wat kansen: ze zijn financieel vaak vrij bemiddeld, hebben tijd en meestal een elektrische fiets.

Er zijn wel veel initiatieven.

Er moet een synergie zijn tussen landbouw en diversiteit. Voor de landbouwer kunnen de steeds strengere regels een bedreiging vormen (zeker als de regels strenger zijn dan nodig).

- **Duur om te wonen** op gebied van onderhoud en beheer (omwille van infrastructuur, grond, voorzieningen ...)

Het is vooral duur voor de besturen.

Kan de overheid niet in landbouwgrond voorzien voor jongeren, via voorkooprecht of pachtwetgeving? Men moet zoeken naar een creatieve oplossing, een regionale benadering, gronden groepen. Dit is ook goed tegen versnippering, ruilverkaveling maar zonder de negatieve gevoelens erbij.

Aanvullende zwaktes op de initiële SWOT

- Digitale versnippering

Informatie aan burgers is per gemeente beschikbaar, maar niet gericht door het feit dat het werk, de school, de winkels ... van de burger over verschillende gemeentes verspreid liggen. Ook het aanbod is niet afgestemd op de leefwereld van de mensen (zie smart cities).

- **Ecologische voetafdruk** is groter dan in de stad

Vaak zijn twee auto's nodig en zijn de verplaatsingen over een grotere afstand.

1.3.4 Kansen

- **Buffer voor klimaatuitdagingen** (bv. waterbuffering)

Wordt hiervoor een compensatie voorzien?

Grond voor waterberging blijven voorzien, hoe duur het ook is.

Windmolens en landschap als buffer tegen klimaat, maar dit zou dan ook het platteland moeten versterken en niet vooral enkele grote spelers versterken en bevoordelen.

//

Inzetten op de profilering van stad en van platteland, ze zijn complementair aan elkaar. Elk heeft zijn eigen identiteit. Er is nood aan een toolbox en coherent beleid voor een complementaire identiteit van stad en platteland. De relatie stad-platteland moet versterkt worden. Dit kan ook als een 'kans' gezien worden.

- **Verdichting in kernen:** zo kan men platteland vrijwaren en meer voorzieningen creëren
Een groep vroeg zich af of dit niet achterhaald was.

De leegstand van dorpskernen kan verder geoptimaliseerd worden.

- Inbreiden door **afbreken of omvormen van verouderde villawijken**
- **Initiatieven voor kwetsbare groepen, burgerinitiatieven en nieuwe samenwerkingsverbanden**
Samenwerking voorbij eigen belang: samenwerken tussen lokale besturen en verenigingen om nieuwe kans te creëren.

- **Opportunities om nieuwe en oude bewoners samen te betrekken**
Men moet de kennis over landbouw verhogen. Breng mensen samen: oorspronkelijke bewoners, nieuwe bewoners en toeristen. Hiermee kan ook het NIMBY-effect worden aangepakt.

Er is communicatie en wederzijds begrip nodig. Hiertoe kunnen landbouwers hun bedrijf open stellen en bezoekers ontvangen (die tot in de stal gaan).

- **Degelijk mobiliteitsplan en vervoersalternatieven** (bv. fietsostrades)
Focus op duurzaam mobiliteitsplan met voldoende vervoersalternatieven.

Fietsautostrades goed inbedden; ze bieden kansen maar kunnen ook een bedreiging zijn: visie is noodzakelijk.

- **Mogelijkheden op synergiën in de wetgeving** (bv. agromilieu-natuurdecreet-waterbeleid)

- **Regionale benadering**, over de gemeentegrenzen heen, om versnippering tegen te gaan

- **Fusies gemeenten** kunnen kansen creëren

Een denkpiste is om het hergebruik van de hoeses voor te behouden voor een publieke functie in plaats van te laten opkopen door individuen.

- **Minder hoeses en landbouwers** waardoor de identiteit van het platteland vermindert. En wie zal het platteland onderhouden?

De achteruitgang in het aantal landbouwers en landbouwbedrijven is sterk bepalend voor het platteland. Het platteland gaat hierdoor ook achteruit.

Uitdaging is om jonge landbouwers te blijven aantrekken en het haalbaar te houden om een bedrijf over te nemen of te kopen (financieel aspect). De onmogelijkheid om een bedrijf te verdelen over alle erfgenamen zorgt voor heel wat familieruzies en zelfs vroegtijdig stoppen van het ouderlijk bedrijf.

Een opportuniteit zit in het oprichten van coöperaties, zoals De Landgenoten, om samen de landbouwgrond te vrijwaren en beheren.

Het belang van Pijler I wordt aangekaart, evenals de bedreiging van de brexit.

- **Schaarser wordende open ruimte**

Iedereen legt een claim op de weinige beschikbare ruimte. Open ruimte zou bij voorkeur verdeeld moeten worden tussen:

- Productie van voedsel
- Ecologie (inclusief erfgoed: landschappen, bouwkundig erfgoed, geologisch erfgoed)
- Contact van bevolking met natuur

- **De mobiliteit en bereikbaarheid gaan achteruit**

- Klimaatverandering

Voorbeelden zijn overstromingen, erosieproblematiek, rampen. Ook als een kans te zien voor de versterking van het platteland.

Klimaatverandering is belangrijk, maar lijkt voor velen eerder veraf.

- **Gebrek aan mentaliteitswijziging inzake ruimtegebruik**

Groot belang van een multifunctioneel gebruik van de beschikbare ruimte.

////////////////////////////////////

2 INVENTARISEREN VAN NODEN EN FORMULEREN VAN DOORBRAKEN

2.1 THEMA LANDBOUW

2.1.1 Inventaris noden

2.1.1.1 **SAMENWERKING**

Samenwerking tussen land- en tuinbouwers op verschillende vlakken

- Eerlijke prijsvereenkomsten (arbiter), niet verkopen onder kostprijs, zelfde prijs voor zelfde kwaliteit
- In het kader van brede partnerschappen
- Voor ondersteuning
- In het kader van kennisdeling en kennisdoorstroming, boeren leren van boeren
- Landbouwtechnieken delen
- Risico(spreiding)
- Deze samenwerking faciliteren

2.1.1.2 **INKOMEN**

Leefbare landbouw voor de boeren door eerlijke prijzen.

De prijs moet kostendekkend en dus inkomensgenererend zijn. Als dit niet zo is, zal de landbouw in Vlaanderen verdwijnen. Inkomenssteun zou eigenlijk niet nodig moeten zijn.

Een eerlijk inkomen voor de land- en tuinbouwers

- Toolbox (diverse manieren om het inkomen op te krikken door een samenwerking of overeenkomst aan te gaan) in functie van het landbouwincome – op welke manier? (bv. prijsafspraken tussen retailers).
- Marktbeleid met correcte vergoeding voor maatschappelijke diensten en bijhorend draagvlak door informatie aan de consument. En als de diensten meerwaarde hebben voor de consument, de consument zelf laten betalen.
- Eerlijke taxatie door overheid en bijkomend een draagvlak creëren door de consument voldoende te informeren om hen bewust te maken van de inkomensproblemen.
- Via ondernemerschap de risico's beperken door de kostprijs te dekken.

Actieve spelers op platteland houden om verschillende diensten te leveren.

- Je houdt de actieve spelers op het platteland door ervoor te zorgen dat ze voldoende inkomen kunnen genereren uit de landbouw. Zo komt er ook tijd en ruimte vrij om in te spelen op de maatschappelijke vragen en eisen.

2.1.1.3 POSITIE IN DE KETEN

De positie van de landbouwer in de keten versterken of de afhankelijkheid van de industrie verminderen.

- Landbouwers zijn zogezegd ‘zelfstandigen’ maar zijn dat in de praktijk niet. Ze zijn eigenlijk wel afhankelijk en zitten in een keurslijf. Ze zouden moeten kunnen ondernemen, maar dat is niet het geval.

2.1.1.4 GROND / RUIMTE

Duurzame toegang tot grond

- Tegen een betaalbare prijs en aanvaardbare voorwaarden (dus voor voldoende lange termijn)
- Jonge landbouwers kunnen niet op tegen grote bedrijven wat betreft de toegang tot grond

Een correcte uitvoering van het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen

- Consequent
- Productiegronden behouden voor landbouw (zie Frankrijk)

Slooppremie voor leegstaande hoeses

Fenomenen als verpaarding en vertuining tegengaan

- Maatregelen uitwerken voor het oneigenlijk gebruik van landbouwgronden
- Gronden naar (jonge en startende) land- en tuinbouwers

Voldoende ruimte voor landbouw

2.1.1.5 GROENE DIENSTEN

Eerlijke vergoeding voor de landbouwer voor het leveren van groene diensten

- Lokaal ecosysteemdiensten valoriseren
- Landbouwer: in de eerste plaats voedselproducent, of ook bedrijfsmodellen waarbij landbouwer vooral beheerder van de open ruimte kan zijn?
- Via subsidie of verankerd in de prijs van het product (bv. weidemelk)?

//

Mentaliteitswijziging nodig: groene diensten zijn intrinsiek verbonden met landbouw

- Landbouwers hebben in het verleden steeds deze diensten geleverd.
- Wie zal dit doen? Enkel de familiale bedrijven, of kunnen industriële bedrijven dit efficiënter?
Quote: "Ze gaan dat uitbesteden en er iemand voor inhuren en vervolgens hun product gaan verkopen als 'geproduceerd met respect voor het landschap'. Het product zal dan wel duurder worden, maar de consument zal tevreden zijn, maar zo zal de familiale landbouw nog verder verdrukt worden".

2.1.1.6 BEGELEIDING BIJ STOPZETTEN BEDRIJF

Een vangnet voor bedrijven die stoppen

- Durven adviseren aan landbouwers om te stoppen met landbouw
- Goed opvangbeleid of vangnet nodig voor stoppende boeren: een soort vervangingsinkomen, mogelijkheden voor omscholing, uitbreiding van de werking van Boeren op een Kruispunt, kortom een eerlijke kans om je leven na een faillissement voort te zetten.

2.1.1.7 ADMINISTRatieve VEREENVOUDIGING

Een administratieve vereenvoudiging teweegbrengen

2.1.1.8 LANDBOUWORGANISATIES

Landbouworganisaties moeten zich niet wentelen in een slachtofferrol

- Ze moeten proactief kansen benutten, zoeken naar oplossingen ...

2.1.1.9 MILIEU EN BIODIVERSITEIT

Het in kaart brengen van drivers die de oorzaak zijn van milieu- en biodiversiteitsdruk

- Mogelijke drivers zijn integratoren, kosten van grond, tegengesteld beleid, (gebrek aan) kennis, locked-in, overdruk (NH4-problematiek), , veel tussenschakels in de keten, de 3 p's (people, planet and profit).

Meer draagvlak bij de landbouwers voor natuur, milieu en landschap

- Milieubescherming
- Transitie naar een duurzamere landbouw

2.1.1.10 (VOEDSEL)STRATEGIE

Een duidelijke (voedsel)strategie ontwikkelen, ingebed in een bredere maatschappelijke context

2.1.1.11 BELEID

Duidelijk beleidskader

- Uitrollen op diverse vlakken (ruimtelijke ordening, voedsel, milieu, ketenbenadering, gezondheid ...)
- Naast Vlaams ook Europees samenwerken
- Een ondernemers- en investeringskader creëren
- Er moet een duidelijke link zijn met het boeren zelf (waar kan ik (nog) duurzaam boeren?)

Afstemming en samenwerking over de beleidsperiodes heen

- Vooral kortetermijndenken vanuit de politiek
- Ook tussen de verschillende bestuursniveaus

Rechtszekerheid voor de landbouwer rond bedrijfsvoering, ook op langere termijn.

Afstemming en samenwerking tussen de verschillende beleidsdomeinen (volksgezondheid, omgeving, milieu, landbouw) om synergie en co-creatie te realiseren.

Ontwikkelen van een bredere langetermijnvisie op voedselbeleid in plaats van puur landbouwbeleid

- Waarom? Het landbouwbeleid moet uit zijn beperkte kader treden. Er zijn momenteel efficiëntieverliezen doordat beleidsdomeinen elkaar soms op ongelukkige wijze tegenwerken.
- Niet enkel beleidsmatig, maar ook op het terrein bestaat er hokjesdenken. Zie bv. het spanningsveld tussen natuur en landbouw.

Een vereenvoudigde en afgestemde, holistische regelgeving opmaken.

2.1.1.12 VORMING / KENNIS

Er is nood aan betere landbouwvorming

- De landbouwvorming structureel uitbouwen in het beleid
- Aandacht voor het ketenverhaal
- Innovatief ondernemerschap
- Doel = een eerlijkere prijs
- Aandacht voor ecologische aspecten (meer begrip voor het ecologisch aspect)

////////////////////////////////////

- Beleid beïnvloeden
- Bewustwording creëren (geen kantjes van de wetgeving afrijden)

Doorstroom verzekeren tussen kennisinstellingen enerzijds en land- en tuinbouwers anderzijds (in twee richtingen)

- Maatschappelijke noden en zorgen meenemen in kennisontwikkeling
- Consument – producenten (VLAM, VILT, onderzoek)

Kruisbestuiving aanmoedigen en het weghalen van schutten tussen bio- en niet-biolandbouw, van elkaar leren.

Er moet snel worden ingespeeld op de noden en oplossingen die worden aangereikt door onderzoek

- Er is voldoende wetenschappelijk onderzoek dat breed, technisch en duurzaamheidsgericht is

2.1.1.13 ONDERNEMERSCHAP

Innovatief ondernemerschap

- Door samenwerking (het ketenverhaal)
- Meer ondernemerschap
- (nieuwe) verdienmodellen
- Verjonging van het beroep van land- en tuinbouwer

Sterker ondernemerschap

- Bij de instroom
- Naar meer innovatie
- Het beschikken over middelen

Meer bewustzijn van landbouwers rond eigen activiteiten

- Zichzelf in vraag stellen
- Trends opvolgen

2.1.1.14 BODEM

Het verlies van koolstof in landbouwbodems tegengaan, best door een (her)opwaardering van stalmest.

Herwaardering van de bodem en organische stof specifiek.

2.1.1.15 INSTROOM

2.1.1.19 DUURZAME LANDBOUW / VERDUURZAMING

Duurzame landbouw en duurzame productiemethodes financieel haalbaar maken

- De financiële leefbaarheid van het bedrijf verzekeren
- Er is kennis en promotie van de best beschikbare technieken nodig

Duurzaam omgaan met natuurlijke hulpbronnen (water, bodem en lucht)

De verduurzaming van de landbouwsector voortzetten

- Waarom? Om landbouw in Vlaanderen op lange termijn mogelijk te maken. Bv. het aantal landbouwers moet toenemen en de ecologische voetafdruk moet dalen, wat mogelijk is door onder andere innovatieve productiemethodes en vernieuwende producten.
- Wat is de identiteit van de Vlaamse landbouwer in het grotere geheel? We moeten hen positioneren in de geglobaliseerde voedselproductieomgeving..

Verduurzaming van de landbouwer aanmoedigen via het PPP-principe (people, profit and planet)

2.1.1.20 KLIMAAT

Weerbaarheid tegen klimaatverandering

2.1.1.21 CONSUMENT

Meer bewustzijn van consumenten rond landbouw en landbouwproductie

- Aandacht vragen voor duurzame productie en een prijsbewustzijn creëren

2.1.1.22 ROLMODELLEN

Ondersteuning van rolmodellen (durvers, pioniers, ondernemers)

2.1.1.23 DIVERSIFICATIE

Diversificatie in de landbouw

- Een divers landbouwlandschap creëren en behouden. Er is nood aan zowel grote spelers als nichebedrijven

2.1.2.6 (VOEDSEL)STRATEGIE

- Ministerie van voeding waarbij verschillende beleidsdomeinen samenwerken om tot een echt voedselbeleid te komen: duurzaam produceren van kwaliteitsvol voedsel waarvoor de producent een eerlijke prijs krijgt, met respect voor het landbouwareaal en tegemoetkomend aan de nood aan voedselsoevereiniteit.
- Voedingsbeleid vanuit een globaal holistisch systeem, gebaseerd op een regionale strategie door ontwikkeling van een ecosysteemdienstbenadering waarbij landbouwers correct vergoed worden.

2.1.2.7 BELEID

- De overheid spreekt met één stem, door opmaak van meer coherente gestroomlijnde regelgeving en werking van de administraties, door gegevensuitwisseling tussen de administraties, door een holistische benadering van regelgeving.
- Transparantie VLIF-steun.
- Coherente visie: wat loopt er spaak en waar willen we naartoe?
- Het Vlaamse landschap en bijhorend beleid hertekenen vanuit een integrale benadering, vanuit een ecologisch standpunt, met aandacht voor klimaatadaptatie en beloning van landbouwer voor zijn inzet.
- Over de grenzen kijken.
- Nadenken over systeemverandering en van een leeg blad vertrekken: buiten EU kijken, bv. Noorse systeem.

2.1.2.8 VORMING / KENNIS

- Opleiding en marktinfo verbeteren, marktinfo toegankelijk en verstaanbaar maken.
- Kennisdeling en –doorstroming verzekeren.

2.1.2.9 INSTROOM

- Verjonging en verruiming binnen de land- en tuinbouw creëren.
- Blijvende ondersteuning voor instroom en opstart van bedrijven door jonge landbouwers.

2.1.2.10 INNOVATIE

- Innovatiespiraal of –laboratorium creëren, exnovatie, met aandacht voor behoeftes van burger en consument.
- Systeeminnovatie gericht op de hele voedselketen en innovatiewinsten die doorstromen naar de landbouwpraktijk.

2.1.2.11 BEDRIJFSTYPE / ALTERNATIEF VOOR SCHAALVERGROTING

- Evenwicht tussen schaalvergroting en familiale bedrijven, mix van beide en van elkaar leren.

2.1.2.12 DUURZAME LANDBOUW / VERDUURZAMING

- Investeren in weerbare en duurzame landbouwsector.
- Alleen VLIF-steun voorzien als de investering een maatschappelijke meerwaarde biedt
- Beheerovereenkomsten ontwikkelen voor milieu, klimaat en biodiversiteit met een eerlijke prijs en erover communiceren met de consument.
- Veerkrachtige, duurzame landbouw met aandacht voor innovatie, verdienmodellen, agrobiodiversiteit.
- Definitie van het begrip ‘ecosysteem’, want geen op maat gesneden koek.

2.1.2.13 CONSUMENT

- Landbouweducatie op scholen vanaf de kleuterklas, om bewustwording te creëren, kennis op te doen ...
- Bewustmaking van de consument over kwaliteit van zelf geproduceerd voedsel ten opzichte van ingevoerd voedsel.

2.1.2.14 KETEN

- Arbitragecommissie in het ketenoverleg die toeziet of de prijzen voor landbouwers voldoende hoog zijn.

2.2 THEMA MILIEU GELINKT AAN LANDBOUW

2.2.1 Inventaris noden

2.2.1.1 BELEID – ALGEMEEN

- Toetsing van het volledige PDPO aan het ei-model rond duurzaamheid in plaats van aan de triple P people, planet, profit

In het ei-model bepaalt het fysieke milieu en de ecologische capaciteit de te respecteren grens. Het volledige PDPO-instrumentarium zou daaraan getoetst moeten worden.

- Langetermijnvisie in het beleid voor de toekomstige Vlaamse landbouw vanuit een holistische benadering voor landbouw en milieu, en dat rekening houdt met komende disruptieve veranderingen en innovaties.

Die blik vooruit is nodig bij het ontwikkelen van een nieuw PDPO. Niet op het oude systeem blijven verderzetten maar ook niet in het 'alternatieve' hoekje gaan zitten (economisch denken moet er bij).

Opmerking: een intensieve landbouw is nog iets anders dan een industriële landbouw.

- Heruitvinden van het subsidiestelsel:
  - Aanpakken van de subsidiëring van de milieubelastende agro-industrie door andere sectoren
  - Landbouwsubsiëring van de winstderving bij landbouwers voor milieu-engagementen

Het huidige subsidiestelsel werkt niet.

- Doelgerichte doordachte instrumenten vanuit maatschappelijke noden
Vertrekken vanuit de maatschappelijke noden en niet de noden van de boer. De middelen zijn wel voor de boer.
- Multifunctionaliteit beter benutten en meer ondersteunen door onder meer de integratie van ecosysteemdiensten.
Multifunctionaliteit op de verschillende vlakken: economisch, natuur, landschap ... Indien de landbouwer voorziet in dit type diensten moet hij er ook voor vergoed worden.
- Meer rekening houden met de gemeenschappelijke noden (gezondheid en betaalbaarheid).
Duurzame voedselproductie in brede zin.
- Gelijkheid in regelgeving en verplichtingen binnen België, binnen de EU en bij import uit andere landen

2.2.1.3 **MAATREGELEN EN SUBSIDIES**

- Ondersteuning voor jonge ondernemers
De gemiddelde leeftijd van de landbouwers is hoog (> 50 jaar). Opvolging is moeilijk maar blijft noodzakelijk.
- Stimuleren en ondersteunen van alle kansen voor de landbouw
- Omschakeling naar kleine producenten
- Een sterk investeringsfonds voor milieurelevante maatregelen voor alle land- en tuinbouwers
- Transitiefonds met contracten voor een transitiepad
In de contracten worden de stappen van het transitietraject afgesproken. We hebben die disruptieve transities nodig. Bv. een boer die raaigras en mais zet, kan een contract afsluiten om zijn land om te vormen naar graslanden en over een aantal jaren de bedrijfsvoering stap voor stap aan te passen.
- Stoppen met de sunk costs (= stoppen met investeringen en subsidies die op lange termijn verloren zijn)
Stoppen met investeringen die op lange termijn verloren zijn zoals investeringssteun voor varkensstallen die zware milieulasten creëren terwijl de sector in crisis is. Dit kan leiden tot een koude sanering. Is investering in nog meer dierlijke productie wel zinvol en zijn subsidies waarvan er na vijf jaar niets meer overblijft te verantwoorden?
Te bekijken in een voldoende breed tijdsperspectief en voor alle maatregelen samen.
- Eenvoudige en laagdrempelige maatregelen
Laagdrempelige maatregelen, zoals een premie voor groenbedekkers, kunnen meer landbouwers overtuigen.
- Subsidies gericht gebruiken voor duurzame teelten (zoals behouden van bestaand weiland)
- Investerings- en innovaties stimuleren die knelpunten met betrekking tot water, lucht en emissies oplossen, en bijhorende ondersteuning voor landbouwers en hun partners
- Maatregelen voor bodemvruchtbaarheid, biodiversiteit, natuurlijke hulpbronnen en klimaat:
  - Bodemkwaliteit
  - Bodem- en waterkwaliteitsverbetering

Bedenking: te veel kleine coöperaties creëren is ook niet goed, administratief krijgen zij het vaak niet rond.

- Samenwerking in de keten met kennis van de bestemming en het finale doel van de producten in plaats van voornamelijk in te spelen op de wereldmarkt en om bv. prijsafspraken te maken onder bepaalde voorwaarden

Bemerking: coöperaties oprichten tussen boeren is het eerste belangrijke punt. Pas daarna naar grote ketens gaan. In elk geval is het nuttig om als groep druk uit te oefenen. De kleine boeren moeten beschermd worden.

- Transparantie in de ketenbenadering:
  - Meer lokale benadering
  - Meer duurzame voeding
  - Samenwerking (retail en landbouwer, aankoop en verkoop)
  - Optimalisatie van de ketenbenadering (te weinig slagkracht van individuele landbouwer)

Meer duurzame voeding: verspilling tegengaan, bio, afgelegde kilometers van het product verminderen, minder hoge retailsisen die de duurzaamheid verminderen.

- Beschikbaarheid van voeding met een lage milieuafdruk
De consument wil zijn 'mooie ronde' appel. De voedselproductie staat in functie van de eisen van de consument (= betutteling van de consument) eerder dan rekening te houden met de voetafdruk.

De CO2-kosten per product zouden moeten worden bepaald en in functie daarvan zouden maatregelen moeten genomen worden. Ook het transport heeft een milieupact. Het probleem is dat in de transportsector de kosten niet genoeg bekend zijn (wat zijn bv. de kosten per boottransport).

- Betere marktsetting
- De milieukosten meer in de productprijs doorrekenen

Op deze manier worden de milieumaatregelen minder als een last aanschouwd.

2.2.1.5 ONDERZOEK, KENNIS en INNOVATIE

- Samenwerking tussen onderzoeksinstituten en producent:
  - Voordelen van nieuwe technieken vaststellen
  - Onderzoeksonderwerpen vanuit de sector aanreiken
  - Kennisinstituten inzetten wanneer keuzes door de producent gemaakt worden.
  - Kortetermijnonderzoek naar oplossingen voor de producent

Het onderzoek werkt nu wel goed en moet voortgezet worden.

Onderzoeksprojecten duren nu soms te lang.

- Meer inzichten en kennis in ecologie, systeemkennis en milieugerichte toepassingen in de landbouwsector

Direct bruikbare kennis op bedrijfsniveau creëren.

- Innovatieprocessen stimuleren en ondersteunen
Innovatie en best practices van pioniers ingang laten vinden bij de grote groep landbouwers.

Methoden om best practices op geschikte wijze in beeld te brengen en landbouwers te overtuigen het anders te doen.

Innovatie dichterbij de landbouwers brengen. De meeste landbouwers denken immers dat dit niet voor hen is weggelegd.

Best practices dichterbij de landbouwer brengen.

Bv. meer bedrijfsplanners.

- Meer kansen voor langetermijnonderzoek creëren zonder directe economische impact maar met milieu-impact
- Economisch onderzoek met betrekking tot de kapitaalsbehoefte in de landbouwsector
- Verzamelen en benutten van beschikbare data waar nu weinig mee gebeurt
- Grensoverschrijdende kennisuitwisseling tussen biologische, agro-ecologische en conventionele landbouw

2.2.1.6 COMMUNICATIE EN SENSIBILISERING NAAR DE CONSUMENT

- De dialoog tussen boer en burger openstellen en versterken:
  - Inspanningen van de landbouwsector communiceren naar de burger en de consument.
  - Duidelijke facts en figures voor een beter imago en een betere prijs.

Het imago van landbouw verbeteren blijft een noodzaak. Onbekend is onbemind.

Het EOS-tracé werd aangehaald als voorbeeld van goede media.

Boer en burger maken hun verwachtingen wederzijds kenbaar.

- Goede communicatie en educatie:
    - Over 'best cases'
    - Permanente denktanks opzetten voor het bijsturen van het landbouwbeleid
- Geen tegenstrijdige communicatie vanuit beleid en landbouwsector.

Geen tegenstrijdige communicatie tussen de boeren onderling.

Geen politieke sturing in de communicatie.

Het voorbeeld werd aangehaald van een compleet modelbedrijf in Engeland dat een volledige ommezwaai gedaan had qua landbouwvoering maar toch op hetzelfde winstniveau bleef als een gangbaar, leefbaar landbouwbedrijf én met duidelijke effecten naar biodiversiteit.

- De consument sensibiliseren voor de transitie naar duurzame en milieuvriendelijke consument
De overheid en subsidies kunnen niet alles opvangen. Transitie moet ook gebeuren door de burger.
- Niet alleen natuur en boer samenbrengen maar ook consument en burger samenbrengen
De burger formuleert maatschappelijke doelen maar gedraagt zich anders wanneer hij consumeert.
- Biologische en lokale producten stimuleren door bv. reclamebudgetten voor lokale en biologische producten
Reclamebudgetten voor biologische en lokale producten zijn wenselijk om op te kunnen tegen de budgetten van multinationals.
- Quote: 'Waarom zijn er zo'n strenge milieueisen van toepassing als alles toch goed blijkt te zijn? Het leven in de waterlopen was vroeger bv. heel problematisch, maar is nu toch opgelost?'

2.2.2 Doorbraken

2.2.2.1 **BELEID – ALGEMEEN**

- Minder versnipperd beleid
- Opzetten van een transitieaanpak
Disruptieve transitie concreet maken door contracten van bv. 5 jaar af te sluiten met bedrijven die een transitietraject in stappen doorlopen.

Een volledige transitie met een allesomvattend plan is nodig:

- Houding van de consument
- Houding van de landbouwer (durven veranderen)
- Andere communicatie
- Andere aanpak subsidies

Bied hierbij een duidelijk en realistisch perspectief aan de landbouwer. Naar aanleiding van PAS gaan de verschillende overheden bv. samen in overleg (wel 5 verschillende administraties) en denken ze na over welke toekomstmogelijkheden er wel zijn. Soms zijn moeilijkheden zoals bv. de PAS-regelgeving daardoor een kans.

- Holistische en lange termijn benadering van landbouw
  - Maatregelen die rekening houden met alle facetten bij de ontwikkeling (win-win)
  - Duurzame ontwikkelingen en geen kortetermijnoplossingen
  - Toekomstvisie opmaken: "Waar willen we staan?" en dit ruim bekijken, ook op Europees niveau
  - Nadenken over de beschikbaarheid van gronden

Met 'alle facetten' bedoelen we niet alleen de milieu-impact maar ook de economische impact. Niet alleen de landbouwsector maar ook andere sectoren die met voeding te maken hebben (zoals transport en retail). Men moet zoeken naar win-winsituaties.

Verder kijken dan 7 jaar. Bij het ontwikkelen van de toekomstvisie moeten verschillende scenario's bekeken worden en moet er verder gekeken worden dan 7 jaar.

Een échte toekomstvisie is starten bij de bron en alle nevenssectoren meenemen. Het moet ruimer gaan dan het ecosysteem van landbouw.

- Politici/politiek met een langetermijnvisie en meetbare en haalbare doelstellingen
Politieke wil om keuzes te maken en hierover te communiceren.
- Haalbaarheid van wetsvoorstellen onderzoeken voorafgaand aan de implementatie
- Afstemming en integratie met het beleid rond landgebruik

Versterking van de inzet en het budget.

Tegenstrijdigheden vermijden.

Betere ruimtelijke planning.

2.2.2.2 GRONDBELEID

- Positief grondbeleid

Tools ontwikkelen om de toegang tot grond te vergemakkelijken.

Nu is er een vergoeding voor wie grond verliest, maar dat is geen duurzame oplossing.

Eén administratie moet bevoegd worden voor de toegang tot grond.

- Het landbouwareaal in het buitengebied bekijken vanuit multifunctionaliteit in plaats van enkel vanuit voedsel
Uit het silo-denken stappen van het voedselbeleid.

Inclusief beleid is nodig: verschillende beleidsdomeinen spreken elkaar nu tegen. Dat is contraproductief.

- Rechtszekerheid na investeringen

2.2.2.3 OVERHEDEN

- Integratie van de beleidsdomeinen Landbouw en Visserij, en Omgeving Departement 'buitengebied' oprichten.

Eén minister voor beide bevoegdheden.

Een goede ruimtelijke planning verkrijgen.

- Samenwerken van verschillende overheden en belangengroepen met open geest (en niet enkel in functie van hun eigenbelang)

Er zou een minder versnipperd beleid moeten komen waarbij ook minder overheden betrokken zouden moeten zijn (nu is het beleid verdeeld over de provinciale, Vlaamse, federale en Europese overheid). Een minder versnipperd beleid zou op een hoog niveau moeten worden vastgelegd zodat landbouwers rechtszekerheid hebben voor de investeringen die ze kunnen doen en weten dat ze op die manier verder zouden kunnen werken.

Als elk niveau nu al discussies opstart en maatregelen neemt dan heeft dat geen zin als er geen visie op 'hoog niveau' is.

2.2.2.4 MAATREGELEN EN SUBSIDIES

- Beleid, boer en maatschappij op elkaar afstemmen en rekening houden met tendensen (zoals de dalende consumptie van vlees) wanneer maatregelen worden ontwikkeld
Maatregelen niet louter op basis van innovatie ontwikkelen en niet achterop hinken op maatschappelijke noden/tendensen.

- Win-win creëren tussen landbouw en natuur, en promotie voeren naar de burger over deze winsten

- De afhankelijkheid van geïmporteerde grondstoffen reduceren

De grote afhankelijkheid van goedkope grondstoffen doorbreken en daarmee het mogelijke gevaar voor de volksgezondheid doen dalen.

Taxen invoeren.

- Natuur en landbouwer samenbrengen door:

- Integratie van ecosystemendiensten met een eerlijke vergoeding hiervoor

De landbouwer als beheerder van ecosysteemdiensten laten fungeren en hem/haar hiervoor ook vergoeden.

Meer biodiversiteit creëren.

2.2.2.7 COMMUNICATIE EN SENSIBILISERING NAAR DE CONSUMENT

- Groeperingen van boeren of producenten die samen naar de consument stappen met een merk ondersteunen bij hun administratie, communicatie, promotie ...
- Landbouwer, burger en consument samenbrengen via onderwijs, educatie en communicatie en door contact met de hele sector

2.3 THEMA PLATTELAND

2.3.1 **Inventaris noden**

2.3.1.1 BELANGENORGANISATIES

Organisaties hebben er soms belang bij dat een probleem in stand gehouden wordt (inclusief politiek, administratie, belangenorganisaties) en ook polarisering in de media speelt daar een rol in.

- Zodra een probleem is opgelost, verliezen bepaalde belangenorganisaties hun bestaansrecht.

2.3.1.2 SPANNINGSVELD

Er is een kloof, zelfs meerdere kloven: tussen stad en platteland, tussen platteland en platteland (bv. tussen nieuwe bewoners en 'autochtonen').

- De kloof tussen stad en platteland is er door gebrek aan kennis en betrokkenheid, en door het feit dat de stad de 'zachte waarden' van het platteland miskent.
- Vervreemding moet tegengegaan worden, plattelandsbewoners (en plattelandsgebruikers) hebben daar een rol in te spelen.

Het spanningsveld tussen landbouw en natuur afbouwen.

- De tegenstellingen tussen landbouw en natuur worden vaak uitvergroet, zodat het spanningsveld op de spits gedreven wordt.
- Andere actoren spelen daar vaak ook mee op in (bv. projectontwikkelaars of industrie), waardoor het uitvoeren van projecten op het platteland erg bemoeilijkt wordt.
- We moeten het 'cocondenken' doorbreken.

2.3.1.3 VOORZIENINGEN

Zelfvoorzienendheid van het platteland.

- Basis is de toegang tot diensten: hoe zien we dat?, welke keuzes maken we?, vanuit welke uitgangspunten?
- Niet alle voorzieningen moeten op het platteland aanwezig zijn, maar ze moeten wel bereikbaar zijn

Voorzieningen afstemmen op de noden van de bewoners.

- We moeten het voorzieningsniveau op het platteland verhogen, verbeteren en aanpassen aan de bewoners in verschillende levensfasen (vergrijzing)

Grote verweving van functies in het platteland: detailhandel, verenigingsleven ...

2.3.1.8 GROND / RUIMTE

Hervorming pachtwet.

- Zo vermijden dat potentieel voor landbouw, natuur en mens verloren gaat of onbenut blijft.

Landbouwgrond voor actieve landbouwers (voedselproductie, plattelandseducatie, herkomst van voedsel).

2.3.1.9 NIMBY

Het NIMBY-fenomeen tegengaan, het begrip verhogen, en het platteland leefbaar houden en als platteland vrijwaren.

- Gesprek met en begrip van de betrokkenen
- Begrip vragen en communicatie inzetten om het platteland en de landbouw leefbaar te houden
- Wederzijds respect
- Opdat platteland platteland zou kunnen blijven
- De multifunctionaliteit van het platteland bewaren
- Platteland dient ook als infiltratiegebied of bufferbekken voor water
- Vergunningenproblematiek (protest van de burens over een nieuwe vergunning voor een landbouwbedrijf): mensen kennen de noden van de landbouwer niet
- Uitdaging: lokaal werken, gesprekken voeren, noden leren kennen en samen denken zodat de weerstand verlaagt en het begrip vergroot
- Elke wijziging zorgt voor protest (aversie tegenover veranderingen)
- Wat is een 'goed' platteland: er zijn verschillende visies (landbouwer, bewoner, milieu)
- Hoe wil je dat het platteland er uitziet? Bepaalde landschapselementen zijn al verdwenen, grote stallen zijn aanwezig ...
- Mensen verhuizen van de stad naar het platteland, maar storen zich aan de landbouwer (activiteiten van de landbouwer, tractoren ...)

2.3.1.10 LANDBOUWVORMEN

Welke vormen van landbouw wil men lokaal die meekunnen op mondiaal niveau?

- Multifunctionele ruimte. Hoe landbouw organiseren (markten, uitdagingen)
- Lokaal (concreet) versus brede context: creëert spanningsvelden; landbouw heeft geen gelijk speelveld want er is een verschil in ruimte en ecologische basis.
- Welke soorten landbouw? Industriële landbouw, lokale landbouw, bio-landbouw ...

- De afbouw van bv. industriële landbouw heeft gevolgen voor de agro-industrie met een afgeleide toegevoegde waarde en tewerkstelling.
- De klimaatproblematiek zal ervoor zorgen dat mensen minder het vliegtuig zullen nemen wegens de milieudruk. Daardoor zal er meer toerisme op het platteland komen.
- Nu versus toekomst: minder monocultuur, meer bio, hennep, bio-based productie Welk soort landbouw hebben we hiervoor nodig?

Blijvende ondersteuning van korte keten en landbouwverbreding.

- Korte keten voorziet in voedsel en er is een rechtstreekse link tussen landbouwer en consument.
- Landbouwverbreding houdt onder andere het openstellen van het bedrijf in (educatief en recreatief).

2.3.1.11 SOCIALE COHESIE

De sociale cohesie en het samenlevingsgevoel verhogen, en hier iedereen bij betrekken.

- Verenigingsleven, scholen.
Bv. door 11-julivieringen of het plaatsen van een zitbank
- Ook kleine burgerinitiatieven zijn nuttig
- Iedereen zit nu op zijn eiland/op zijn eentje
- Co-housing op een boerderij en leren van boeren: bv. een landbouwer uit de buurt contacteren om te vragen hoe je best groenten kweekt (kennisoverdracht).
- Coöperatieven

Meer connectie creëren tussen nieuwe en bestaande bewoners.

- Stadsvlucht: voeling creëren tussen nieuwe en bestaande bewoners, waardoor betere integratie (zie vluchtelingen).
- Het 'ontvluchten' van de stad wordt onder andere veroorzaakt door klimaatverandering (in de stad is het te warm en op het platteland is het leefbaarder).
- Wie moet zich aanpassen: de nieuwe bewoners of de bestaande bewoners?
- Verenigingen spelen hier een rol in (KLJ, KVLV, LG ...).

Zelfs binnen een dorp is er een wij-zijgevoel: vroeger was er bv. spanning tussen de boeren en de mensen die rond de markt woonden of gingen kinderen die lid waren van de Chiro niet om met kinderen van de KLJ en omgekeerd.

2.3.1.12 JONGEREN

Ervoor zorgen dat de jeugd niet vervreemdt van het platteland, en kinderen al vanaf de kleuterklas betrekken.

- Betrek de jeugd bij alle aspecten van landbouw
- Voorzie leerpakketten voor op school of de jeugdbeweging
- Hoe initiatief nemen zodat de betrokkenheid toeneemt?
- Kinderen buiten laten spelen (en niet voor TV, smartphone, tablet, computer ... laten zitten).
- Plaats voor kinderen in oude landbouwbedrijven en bijhorende infrastructuur installeren
- Initiatieven steunen (vanuit het beleid)
- Initiatieven ontwikkelen om de samenhang te verhogen

2.3.1.13 SAMENWERKING EN GEÏNTEGREERD PLATTELANDSBELEID

Bioboer-project mee uitbouwen. Dit is gelinkt aan de herbestemming van oude hoeves, voldoende mensen bij elkaar krijgen om activiteiten te organiseren, middelen vrijmaken voor de infrastructuur.

Een geïntegreerd plattelands- en openruimtebeleid met bijhorende regulator of regisseur.

- Er is diversiteit nodig op het platteland: maak er geen Damme van waar alles opgekocht wordt door de rijken, vergeet de boerende boer niet.

Ruimtelijke kwaliteit en bijgevolg ook een sterke begeleiding en ondersteuning van het lokale bestuur.

Openheid en samenwerking.

- Samenwerking binnen het platteland en tussen stad en platteland.

2.3.1.14 STARTENDE LANDBOUWERS

Jonge landbouwers die berekend instappen (dus met kennis, opleiding, geld, grond en visie).

Ruimte (letterlijk en figuurlijk) voor startende of jonge landbouwers nodig.

2.3.1.15 LANGETERMIJN VISIE EN BELEID

Welk perspectief voor landelijke kernen?

- Er is duidelijkheid nodig voor de dorpen: een correcte strategie en een toekomstperspectief durven bepalen en uitspreken. Is alles overal nodig of kunnen we differentiëren? Waarom bv. van X geen slaapdorp maken en van Y, dat er naast ligt, een uitdagend dorp? Nu is het vaak noch vlees noch vis. Hierdoor is er geen visie, maar ook slechte ondersteuning. Wie neemt hier de regisseursrol op zich? Pas als dorpen weer hip worden, komen de jongeren terug!

- De landbouwer wil wel aan landschapsbeheer doen (zoals wilgen knotten) maar heeft er niet altijd de tijd voor. De andere activiteiten op de boerderij zijn wel winstgevend en die gaan voor (de lening moet afbetaald worden en een inkomen moet gegenereerd worden).
- De landbouwer wordt gedwongen richting meer intensievere landbouw door de bank, de agrovoedingsketen ...
- Er kan ook voor landbouwverbreding gekozen worden om meer inkomen uit het bedrijf te halen

Kansen tot ondernemer in landschapsbeheer.

- Er zou een inkomen uit landschapsbeheer gehaald moeten worden zodat dit ook als een volwaardige bedrijfstak beschouwd kan worden.

2.3.2 Doorbraken

2.3.2.1 SPANNINGSVELD

- Het landbouw perspectief en de -insteek worden gemist. Er is vaak een eenrichtingsverkeer 'groen in landbouw moet', maar 'landbouw in groen mag niet'. Landbouw in de minderheid, maar wel met een grote impact.

2.3.2.2 VOORZIENINGEN

- Zoek naar een slimme mobiliteit en infrastructuur voor het platteland.

2.3.2.3 SAMENWERKING

- Plattelandscoöperatie met daarin actoren met verschillende functies (stad, bewoners, natuur, recreatie).
- Gelijkaardige initiatieven in kruisbestuiving: elkaar inspireren en stimuleren, initiatieven vergelijken met bestaande projecten in buurlanden en het beleid erbij betrekken.

2.3.2.4 RUIMTELIJKE ORDENING

- Open ruimte opnemen als belangrijkste item in de gemeentelijke ruimtelijke beleids- en structuurplannen.
- Betere en doordachtere ruimtelijke planning.
- Wat ruimtelijke ordening betreft, zou dit ruimteneutraal moeten zijn, in totaal moet alle gebied even groot blijven.
- Op korte termijn beleidsinstrumenten ontwikkelen om open ruimte te vrijwaren en dorpskernen te optimaliseren.

2.3.2.5 GROND / RUIMTE

- Intensievere benutting van openbare ruimten en landbouwpercelen ten voordele van landbouw, klimaat, landschap en biodiversiteit.
- Vraag over pachtwet en reactie: opletten om niet te ver te laten omslaan want anders is de prijs te hoog voor landbouw en dan wordt het een bedreiging voor de landbouwactiviteit.

2.3.2.6 NIMBY

- Dicht de kloof tussen consument en burger om meer draagvlak te creëren om in landbouw en platteland te investeren.
- Werk aan een nieuwe mentaliteit op het platteland door zowel bezoekers als bewoners te sensibiliseren.
- Communicatie
- Laat jonge landbouwers een actieve rol opnemen in plattelandsbeleving

Mogelijkheden:

Van NIMBY naar PIMBY (Please In My Backyard).

Meedenken in de richting van belevingseconomie.

2.3.2.7 LANDBOUWVORMEN

- Aangepaste regelgeving voor landbouwverbreding uitwerken.
- Er is een algemene definitie van actieve landbouwer nodig, met als essentie voedselproductie en bijkomend de andere functies.
- Samen met de landbouwers de maatschappelijke rol van de landbouw formuleren op alle beleidslagen.

2.3.2.8 SOCIALE COHESIE

- Participatie lijkt nuttig, maar de invulling en verwachting van plattelandsbewoners zijn zeer divers.
- (Burger)initiatieven om de identiteit van een community en samenleving te laten groeien in plaats van elk apart te leven.
- Het verenigingsleven is belangrijk en moet ondersteund worden om participatie te bevorderen.
- 'Toegang' (tot bv. zorg en energie) integreren in bestaande beleidsoefeningen.

2.3.2.9 JONGEREN

- Kinderen van jongs af aan in contact brengen met alle aspecten van het platteland.

2.3.2.10 SAMENWERKING EN GEÏNTEGREERD PLATTELANDSBELEID

- Meer sturen op samenwerking tussen plattelandsactoren.
Neem bv. samenwerken aan een gemeenschappelijke doelstelling op als verplicht element bij projectoproepen.
- Participatie van bewoners, intercommunale samenwerking en een (administratieve) fusie van plattelandsgemeenten voor het versterken van een regio met een eigen streekidentiteit. Professionalisering, versterking van de teamwerking, groepering van kennis en betere dienstverlening van de besturen zijn de doelen van de samenwerking. Meer kennis en middelen samen met participatie geven meer impact.

2.3.2.11 LANGETERMIJN VISIE EN BELEID

- Centralisatie van administratie en streekgebonden subsidies, zoals in vele andere EU-landen al het geval is.
- Er is participatie en centralisatie van bestuur nodig: geven we een grotere rol aan de provincies? In Limburg is er bv. al een dergelijke werking onder de vleugels van de provincie.
- Fusioneren? Is er niet gewoon meer samenwerking nodig?
Fusies en participatie moeten de streek en het platteland steunen, het mogen geen louter administratieve ingrepen zijn.
- Visie:

- Zet sterker in op de bestuurskracht van het platteland zodat de noden echt vorm krijgen.
  - Meer strategie en één visie met een aantal eigenheden van de streek in verwerkt. Platteland, ruimte, draagkracht, ondernemers ... met een regisseur (wie?).
- Ontwikkelen van een visie op lange termijn.
- Voedselzekerheid opnemen in de grondwet.

2.3.2.12 MILIEU EN KLIMAAT

- Een bedrijfsmodel ontwikkelen rond plattelandsbeheer (weilanden, zorg, waterpartijen ...).
- Stimulansen: klimaat + positief belonen van initiatieven.

2.3.2.13 LANDBOUWINKOMEN

- Steun voor landbouwers op een eenvoudige en snelle manier terecht laten komen bij de steungerechtigde zodat de middelen op het werkveld geraken.

3 UITGEDIEPTE DOORBRAKEN

3.1 DOORBRAAK 1: VAN NETWERKEN NAAR SAMENWERKEN LOONT!

3.1.1 Kernachtige omschrijving

Samenwerking over de grenzen van het eigen bedrijf.

3.1.2 Impact

- Er wordt een draagvlak gecreëerd tussen boer en omgeving
- Er wordt voor meer inkomensstabiliteit voor de landbouwer gezorgd
- De landbouwer krijgt meer marktmacht, bv. door producentenorganisaties en brancheorganisaties (de landbouwer is nu prijznemer en moet meer naar prijszetter evolueren)

3.1.3 Randvoorwaarden

- Buiten het eigen kader denken (landbouwer, administratie ...)
- De know-how van de producent moet erkend worden
- Er moet expertise gedeeld worden en overleg worden georganiseerd tussen de verschillende departementen en beleidsdomeinen (bv. Kratos)

3.1.4 Initiatieven

3.1.4.1 Op korte termijn

- Lerende netwerken (zoals biobedrijfsnetwerken) hebben een functie als labo
- Verschillende vormen van samenwerkingsverbanden (bv. los, volledig getrokken door leden, duidelijkere structuur, begeleiding door animator ...) mogelijk maken
- Duidelijk maken wat het expliciet voordeel is voor elk van de deelnemers

3.1.4.2 Op middellange termijn

- Vrije initiatieven voort structureren via bv. het oprichten van een producentenorganisatie
- Duidelijk maken wat het expliciet voordeel is voor de deelnemers
- Op een gestructureerde manier samenwerken

3.1.5 Stakeholders en hun rol

Tot een goede samenwerking en meerwaarde komen tussen en voor de boer, de buur en de burger. Er kan bv. gedacht worden aan een coöperatie voor het opwekken van duurzame energie (wind, zon ...). Opleidingscentra (meer samenwerking levert voordeel op).

Onderzoek:

- Oppikken van onderzoeksvragen

Het bottom-upverhaal via steun triggeren en stimuleren.

De overheid:

- Stimuleren en faciliteren van samenwerking

- Effectieve samenwerkingen tussen de betrokken actoren om synergiën en innovatie in het landgebruik te realiseren en win-wins zichtbaar te maken

3.2.4 Initiatieven

3.2.4.1 Op korte termijn

- Witboek Beleidsplan Ruimte Vlaanderen invoeren
- Geen lintbebouwing in de gemeenten meer toestaan
- Geen bijkomende verhardingen aanleggen
- Acties opnemen in de politieke verkiezingen: gewesten, provincies en gemeenten

3.2.4.2 Op middellange termijn

- Het Vlaams Gewest moet voortrekker zijn en een coördinerende rol spelen over de provincies, die op hun beurt een coördinerende rol hebben over de gemeenten
- (Incl. op korte termijn) De bestaande ruimtelijke uitvoeringsplannen moeten geëvalueerd worden op basis van huidige regelgeving en beslissingen en ook de maatschappelijke uitdagingen moeten erin betrokken worden

3.2.5 Stakeholders en hun rol

Landbouwers en landbouworganisaties, Landelijk Vlaanderen (grote landeigenaren), natuurorganisaties (bv. Natuurpunt):

- Hebben een adviserende rol vanuit hun eigen belang en hebben kennis waarop beroep kan gedaan worden

Regionale landschappen, bosgroepen, studiebureaus en consultants:

- Hebben een adviserende en uitvoerende functie

Gemeentes, provincies en het Vlaamse Gewest:

- Staan in voor planning, uitvoering en handhaving (al ontbreekt dat laatste vaak)

Gewest- en landoverschrijdende overheden:

- Schrijven aanbevelingen uit

//

3.3 DOORBRAAK 3: VOOR EEN LANDBOUWSECTOR GEDRAGEN DOOR DE MAATSCHAPPIJ

3.3.1 Kernachtige omschrijving

Er is verbinding en betrokkenheid nodig bij de voedselproductie: we moeten consument en burger bewust maken van de kwaliteit van het voedsel dat geproduceerd wordt in Vlaanderen.

3.3.2 Impact

- Mensen opnieuw bewust maken van de bron van voedsel
- Het negatief beeld van de landbouwsector wegwerken
- Terecht belangrijke kwaliteitseisen stellen
- Bewust omgaan met voedsel en de spanning tussen landbouw en burger verminderen
- Een eerlijke prijs door meer begrip te creëren voor de werkwijze van productie
- Jonge land- en tuinbouwers terug aanmoedigen om in het beroep te stappen
- Discussies rond klimaat nuanceren

3.3.3 Randvoorwaarden

- Gedegen objectieve journalistiek
- Waardering voor voeding als een behoefte
- Professionele organisaties die samen aan het imago werken
- Goed dierenwelzijn
- Promoties zoals die van VLAM

3.3.4 Initiatieven

3.3.4.1 Op korte termijn

- Leerkrachten sensibiliseren en schoolreizen naar boerderijen
- Televisieprogramma's ontwikkelen die antwoorden bieden op vragen van consumenten
- Kookworkshops en tv-programma's over koken ontwikkelen omdat koks duiding kunnen geven over voedsel
- Ervoor zorgen dat landbouwers minder klagen en meer optreden als positieve ambassadeur voor de landbouw
- Bedrijfsbezoeken verder laten gaan, bv. ook bezoek van landschappen en andere diensten die worden aangeboden
- Beleidsondersteuning bieden aan lokale producten (bv. door VLAM)
- Initiatieven ontwikkelen zoals het Franse 'La marque du consommateur'

3.3.4.2 Op middellange termijn

- De kortetermijnacties blijven volhouden
- Landbouwaspecten opnemen in de leerplannen
- Vlaamse producten ondersteunen
- Reageren op slachthuisbeelden
- Een Europees landbouwlabel creëren

3.3.5 Stakeholders en hun rol

Producent – landbouwer

Retail:

- Leiden naar bepaald koopgedrag

Media

Beleid: Europees label

Sectororganisaties

Brancheorganisaties:

- Oprichten om zich te verenigen binnen de keten en zo bepaalde prijzen te kunnen afdwingen

Producentenorganisaties

Vlaanderen: onderwijs

//

3.4 DOORBRAAK 4: GRONDBELEID: WAAR GAAN WE ONS VOEDSEL PRODUCEREN? TOEGANG TOT GROND ALS SLEUTEL VOOR DE TOEKOMST?

3.4.1 Kernachtige omschrijving

Toegang tot grond en de grond op lange termijn kunnen gebruiken.

3.4.2 Impact

- Essentie: toegang tot grond en de zekerheid die daarmee gepaard gaat
- Men werkt aan een nieuwe pachtwet. Dit behoort niet tot de discussie, maar dat is toch één van de elementen
- (Agrarisch) Medegebruik op niet-landbouwgronden. Een voorbeeld is het Sigma-plan waarbij landbouw in natuur wordt omgezet en aan (agrarisch) medegebruik gewerkt wordt.
- Compensatie van verloren gegane landbouwgrond, naar analogie met natuurcompensatie
- Beschikbaarheid en toegang tot gronden, het aantal hectare is belangrijk
- Betaalbare grond, onder meer via beleid
- Oplossen van het probleem van niet-agrarisch gebruik in landbouwgebied
- Deblokken van grond van pensioenboeren – vlottere overdracht naar de volgende generatie is nodig

3.4.3 Randvoorwaarden

- Ruimte voor vernieuwing en variatie in de organisatie van landbouwers (coöperatieven, nieuwe samenwerkingsvormen tussen landbouwers, nieuwe vennootschapsvormen)
- Geïntegreerd beleid
- Grondbeleid moet deel uitmaken van het Europees landbouwbeleid
- Eén Vlaamse administratie bevoegd voor grondbeleid. Nu is het grondbeleid verspreid voor bv. ruilverkavelingen, pachtwet, gronden voor natuur ...

3.4.4 Initiatieven

3.4.4.1 Op korte termijn

- Ontkoppeling van premies en pensioen: geen premies meer voor pensioenboeren
- Fiscale stimulans om te verpachten (lange termijn)
- Modernisering van de pachtwet (met oog voor zekerheid voor de landbouwers)
- Eén loket: wie beheert landbouwgrond?

3.4.4.2 Op middellange termijn

- Actief faciliteren van crowdfundingssystemen in de landbouw (modelcontracten – kleine aanpassingen in de wetgeving – subsidies aan organisaties)
- Onderzoek naar mechanismen voor de overheid om gronden aan te kopen (zoals Safer in Frankrijk)
- Beperken van de verkoop van landbouwgronden door allerlei overheden voor andere bestemmingen en het behoud als landbouwgrond ervan garanderen

3.4.5 Stakeholders en hun rol

Departement Landbouw, Departement Omgeving en Vlaamse Landmaatschappij:

- Inventarisatie van het landgebruik door niet-landbouwers in landbouwgebied en het zoeken naar oplossingen

Belangengroepen:

- Lobbywerk om dit thema op de agenda te zetten

Nieuwe actoren (bv. landgenoten):

- Oplossingen zoeken

Federale overheid:

- Wat met premies en pensioenen?

Overheden:

- Nood aan één overheid voor het grondbeleid

Europese Commissie:

- Grondproblematiek tot onderdeel van het Europees Landbouwbeleid maken

3.5 DOORBRAAK 5: 2010-2050 – VAN VERSNIPPERD LANDBOUW- EN VOEDSELMODEL NAAR GEÏNTEGREERDE DUURZAME TOPREGIO

3.5.1 Kernachtige omschrijving

Proactief een visie, toekomstscenario's en strategie opbouwen over 'Hoe gaan we ons voeden over 30 jaar' over de grenzen van sectoren, legislaturen en beleidsdomeinen heen.

Wat willen we aan onze kinderen doorgeven? Rentmeesterschap over de natuurlijke hulpbronnen!

3.5.2 Impact

- Doorbreken van verkokering in de verschillende beleidsniveaus en bij de verschillende actoren (producent, retail, consument) om versnippering tegen te gaan en te komen tot een geïntegreerd beleid en win-winsituaties
- Een economisch leefbare en duurzame landbouw
- Bedrijfszekerheid voor de landbouwer (als er een langetermijnvisie is, zal de landbouwer rechtszekerheid hebben wanneer hij een investering doet)
- Zorgen voor een correct inkomen voor de landbouwer
- Het verbeteren van de biodiversiteit, water-, bodem en luchtkwaliteit
- Pro-actiever inspelen op maatschappelijke uitdagingen
- Een zo kort mogelijke keten

3.5.3 Randvoorwaarden

- Ruimte om te experimenteren met alternatieve businessplannen
- Investering van risicokapitaal in innovatie
- Onderwijs en onderzoek met een open vizier
- Politieke durf
- Inbedding van voedselbeleid in het Europees beleid
- De wil van Vlaanderen om een topregio te zijn met betrekking tot duurzame voedselvoorziening

3.5.4 Initiatieven

3.5.4.1 Op korte termijn

- Gebiedsgerichte samenwerking tussen beleid, project, sectoren en actoren
- Beleidstoets: toetsen van elke nieuwe maatregel, decreet en wet aan de visie en het doel van over 30 jaar
- Ontwikkelen van bredere kennis bij de landbouwer om uit de verkokering en de klassieke landbouwcyclus te treden

3.5.4.2 Op middellange termijn

- Aanpassing van wetgeving, onderzoek en onderwijs

3.6 DOORBRAAK 6: PUBLIC MONEY FOR PUBLIC GOODS

3.6.1 Kernachtige omschrijving

Zorgen voor een eerlijk inkomen voor de landbouwer ten voordele van de maatschappelijke baten van de landbouw.

Ofwel:

Zorgen voor een eerlijke vergoeding voor de landbouwer, voor de ecosystemendiensten zoals voedsel, opleiding, biodiversiteit ... geleverd door de landbouw.

3.6.2 Impact

- Toepassen van voor de landbouwer economisch en financieel haalbare landbouwpraktijken die maatschappelijk bijdragen op het vlak van milieu, klimaat, biodiversiteit, sociale noden
- Meer boeren aan de slag houden door inkomensverbreding en alternatieve verdienmodellen aan te bieden. De landbouwer kan dan kiezen tussen kleinschalig of grootschalig werken. Met het huidige model van schaalvergroting zijn er altijd minder boeren.
- Meer diversiteit in landbouwbedrijven en modellen, diversificatie en daardoor een betere risicobeheersing

3.6.3 Randvoorwaarden

- De valorisatie van maatschappelijke baten vertalen naar een vergoeding
- Vertrekken vanuit milieubeleid in plaats van landbouwbeleid biedt wellicht minder beperkingen.
- Vergoedingen en incentives voor de landbouwers
- Bedenken van mechanismen voor deze financiële benadering
- Regelgeving en wetgeving die dit mogelijk maakt
- Goede mix van een aantal slimme maatregelen: enerzijds toegankelijke en laagdrempelige maatregelen met lagere vergoeding en anderzijds meer veeleisende maatregelen tegen hogere vergoeding
- Aanpassen van de denkwijze: naar de echte oorzaak gaan en daarvoor oplossingen bieden
- 'No public money for no public goods': geen overheidsgeld voor puur economische baten inzetten
- Erkenning van de landbouwers, valorisatie van hun inspanningen en bewustwording van burgers, consumenten, administratie, politieke besluitvormers. Bv. in Voeren wordt het landschap door boeren onderhouden en B&B's en horeca verkopen daar lokale producten.
- Langetermijnperspectief en continuïteit (nu biedt elk PDPO iets anders) nodig waarop de boer een businessmodel kan uitbouwen, bv. over 20 jaar. Public goods variëren immers niet zo sterk in waarde. Bv. bedrijfsplan voor 20 jaar als contract met de overheid met engagementen van beide kanten.
- Flexibiliteit om bv. een beheersovereenkomst uit te proberen voor korte tijd, met beperkte kosten voor uitvoering en controle van de regelgeving.

- Andere financieringsbronnen

Landbouworganisaties:

- Communicatie en acties

Publiek en consument, recreant ...

- Bewust kopen en gebruiken

3.7 DOORBRAAK 7: VERSCHUIVING VAN EEN CONSUMPTIE-ECONOMIE NAAR EEN BELEVINGSECONOMIE

3.7.1 Kernachtige omschrijving

Beleving als 'dienst'.

We hebben nood aan een mentaliteitswijziging waarbij we afstappen van plattelandsbeleving in een model van consumptie-economie. We moeten naar een platteland gaan dat beleving als dienst levert. Ingeprogrammeerde onverantwoordelijkheid tegengaan.

In deze belevingseconomie staat mede-eigenaarschap centraal. De plattelandsbewoners en -bezoekers moeten mee verantwoordelijkheid dragen voor het behouden van de kwaliteit van het platteland en ze moeten daarom hun belevings- en consumptiegedrag afstemmen op de draagkracht van het platteland. De kloof tussen burger en landbouwer dichtten → een draagvlak voor landbouw creëren.

De plattelandsbewoner is vervreemd geraakt van het platteland en de plattelandsactiviteiten. Zeker voor de landbouwactiviteiten op het platteland is er steeds minder begrip en verdraagzaamheid.

De landbouwer moet zich zichtbaar opstellen als essentieel onderdeel en pleitbezorger van het platteland. In plaats van een pionier moet de landbouwer een ambassadeur van het platteland worden. De landbouwer moet actief op zoek gaan naar kansen die er zijn om verbinding te zoeken met consumenten en plattelandsbewoners ('PIMBY').

Landbouw en andere 'diensten'.

De landbouwer heeft ook vaak zijn productieproces deels losgekoppeld van de draagkracht van het platteland. Door terug meer verbinding te zoeken met het platteland kan de landbouwer naast zijn landbouwproducten ook nog andere 'diensten' aanbieden zoals plattelandsbeleving, landbouweducatie, zorglandbouw ... Ook deze bijkomende diensten zorgen voor meer draagvlak voor landbouw.

3.7.2 Impact

- Biodiversiteit

Door meer verbondenheid te zoeken met het platteland, zowel vanuit de productie-economie (landbouw én andere bedrijvigheid op het platteland) als vanuit de belevingseconomie (recreatie) krijgt biodiversiteit meer aandacht.

- Verhalen verbinden het platteland

Verhalen over het platteland en plattelandsbewoners van vroeger kunnen inspirerend en verbindend werken voor het platteland en de plattelandsbewoners van nu.

Een voorbeeld is het recent PDPO-project van Wolfsdonk waarin verhalen uit het verleden worden neergeschreven zodat ze niet verloren gaan en inspirerend kunnen zijn voor volgende generaties.

- Zorg dragen voor het platteland: "ik ben hier thuis"

Als je 'thuis' bent en als je je 'thuis' voelt, draag je ook zorg voor je thuis. Door het creëren van een thuisgevoel bij de plattelandsbewoners, creëer je ook meer verantwoordelijkheidszin.

- Samenwerking in projecten
Door in plattelandsprojecten landbouw en milieu te laten samenwerken, creëer je meer draagvlak.

3.7.3 Randvoorwaarden

- Liefde, zorg, zingeving, geven om, waarden
We moeten zoeken naar een maximale betrokkenheid met het platteland. We gaan ervan uit dat dit enkel mogelijk is als we zorg dragen voor het platteland vanuit liefde voor dit platteland en dat we hier een aantal waarden aan vasthechten.
- Wat houdt ons samen? Hoe creëer je bewustzijn?
We moeten zoeken naar elementen op het platteland die ons samenhouden, zoals lokaal verenigingsleven, parochiale werking, lokale (zorg)netwerken, jeugdbewegingen, dorpscholen, heemkunde en ruraal erfgoed.
- Rechten én plichten, verantwoordelijkheden, regelgeving
Leven en recreëren op het platteland biedt heel wat mogelijkheden, maar kan niet zonder bepaalde elementaire regels na te leven, zoals geen zwerfvuil achterlaten, wandelpaden niet verlaten, oogst niet vernietigen en geen overmatige terreinverhardingen of terreinophogingen.
- Bepaalde van deze plichten kunnen meegenomen worden in regelgeving, bv. rond ruimtelijke ordening, milieubescherming of behoud van de biodiversiteit. Economisch patriottisme.
Wie fier is op zijn omgeving en wie zorg draagt voor zijn omgeving, draagt ook bij aan de instandhouding ervan. Door te streven naar meer lokale economie neem je verantwoordelijkheid op voor het duurzaam voortbestaan van je regio.
In het buitenland zijn hier al voorbeelden van:
  - o In Polen bestaat al een app waar je op basis van de streepjescode met je smartphone kan zien voor welk aandeel een product uit Poolse ingrediënten bestaat
  - o In het Verenigd Koninkrijk zijn er supermarkten waar het percentage lokale aankopen op het kassaticket wordt afgedrukt

3.7.4 Initiatieven

- Duurzame lokale consumptie
  - o App ontwikkelen met info voor consumenten over lokale productie
  - o Percentage lokale aankopen op het kassaticket afdrukken
  - o Superette waar je aardappelen van de lokale boer kan kopen aan een concurrentiële prijs
- Verhogen van het draagvlak voor landbouw
  - o CSA-boerderij
  - o Boeren in de carnavalstoet
  - o Logeren op de boerderij
- Identiteit van het platteland

3.8 DOORBRAAK 8: REGIOLOKET

3.8.1 Kernachtige omschrijving

Het regioloeket is een centraal aanspreekpunt dat de gebiedsgerichte subsidies beheert en opkomt voor de regionale belangen (bv. regionaal fonds, regional branding en digitale dienstverlening).

Het loket is één centraal beheers- en aanspreekpunt voor de vereenvoudiging en verbetering van de aanvraag, het verwerken en het toewijzen van gebiedsgerichte subsidies (landbouw, platteland, natuur en milieu ...). Betere besteding van de beschikbare middelen is mogelijk door afstemming van visie en noden van de verschillende stakeholders.

3.8.2 Impact

- Versnippering tegengaan
- Vereenvoudigen van de aanvragen
- Transparantie over de financiële middelen
- Versterking van het regionaal draagvlak
- Aandacht voor de regionale identiteit

3.8.3 Randvoorwaarden

- Duidelijke definitie van regio
- Openheid van lokale besturen en subsidieprogramma's
- Inhoudelijke engagementsverklaring

3.8.4 Initiatieven

3.8.4.1 Op korte termijn

- Inventarisatie van de middelen
- Afbakening van de regio's
- Bezoek aan andere landen waar dit al in voege is
- Draagvlak en engagement creëren op zowel federaal als Vlaams vlak: eerst bottom-up en daarna top-down (op korte en middellange termijn)
- Transparante communicatie (korte en middellange termijn)

3.8.4.2 Op middellange termijn

- Uniformisering van het digitaal platform
- Pilootproject opstarten vanuit de bestaande structuren
- Draagvlak en engagement creëren op zowel federaal als Vlaams vlak: eerst bottom-up en daarna top-down (op korte en middellange termijn)
- Transparante communicatie (korte en middellange termijn)

3.8.5 Stakeholders en hun rol

Vlaanderen

- Afstemmen met het federaal en Europees niveau

Vlaanderen, provincies, lokale besturen

- Goedkeuren en realiseren

Provincies

- Initialiseren en het idee verkopen

Plattelandsactoren en lokale besturen

- Stuurgroep per regio

Projectpromotoren

- Ambassadeurs

3.9 DOORBRAAK 9: INVESTEREN IN SOCIALE 'INFRASTRUCTUUR'/ NETWERKEN

3.9.1 Kernachtige omschrijving

Zoals de weginfrastructuur aangelegd wordt en onderhouden moet worden om verboddeling tegen te gaan, zo moet ook de sociale 'infrastructuur' opgebouwd en onderhouden worden en moet het blijven groeien (het mag bv. niet wegvallen wanneer een bepaalde subsidie stopt). Het gaat dus om het bouwen en onderhouden van een sociaal systeem.

3.9.2 Impact

- Van een ad hoc projectaanpak naar een duurzaam (werkend) sociaal ecosysteem

3.9.3 Randvoorwaarden

- Sociale infrastructuur en begeleiding
- Veel idealisme
- Samenwerken met andere initiatieven
- Waarde zien
- Fysieke infrastructuur

3.9.4 Initiatieven

3.9.4.1 Op korte termijn

- Begeleiding en professionalisering
- Een kennisnetwerk opzetten
- Hulp vragen, advies vragen en inspireren
- Dienstenaanbod
- Ingewikkelde regelgeving tegengaan
- Beleid van de overheid: nood aan een langetermijnvisie

3.9.4.2 Op middellange termijn

- School: educatie voorzien
- De afstand tussen idealistische initiatieven en lokale ondernemers verkleinen
- Veel aspecten komen samen: onderwijs, gezondheid, mobiliteit ...
- Spelen (kinderen)
- Eén jaar een werkkraft kunnen bekostigen
- (On)recht om te genieten van de natuur
- Herstellen van land met voedsel

3.10 DOORBRAAK 10: LANDBOUW, GARANTIE VOOR UW DUURZAME TOEKOMST

Diverse rollen van de landbouw erkennen: ondernemer, voedselproducent, landschapsbeheerder en zorgdrager voor het milieu.

3.10.1 Kernachtige omschrijving

De landbouwer is meer dan een voedselproducent alleen, hij is producent van primaire producten (plant, dier, energie...).

De landbouwer is veelzijdig, generalist, topmanager, idealist, heeft een drive, is mensgericht. Hoe is meer erkenning mogelijk? Wat is nu een actieve landbouwer? Wat zijn de rollen van de landbouw?

3.10.2 Impact

Er is nood aan: duidelijkheid (hoe bieden we ondersteuning, hoe nemen we dit op in de regelgeving, hoe creëren we administratieve vereenvoudiging?), imagosetting, maatschappelijk draagvlak, begrip (wat leidt tot erkenning), het opnemen van maatschappelijke verantwoordelijkheid, hogere rendabiliteit, leefbaarheid en veerkracht.

3.10.3 Randvoorwaarden

- Eenvoudige en eenduidige regelgeving
- Voldoende kennis: inhoudelijk, administratief, financieel, juridisch, milieu-natuur
- Communicatie en overleg tussen boer en burger
- Ondersteuning en beleid rond prijsbepaling, toegang tot grond, inkomensstabilisatie. Pakket aan tools om zelf uit te kiezen (IST, verzekering ...)

3.10.4 Initiatieven

- Studies actualiseren waardoor de criteria geüpdatet worden (boekhouding, kost en opbrengst)
- Een bevraging organiseren
- Een communicatiestrategie uitwerken (imago)
- Zorgen voor contact met klant, burens, dorpsbewoners (door bv. open-bedrijvendagen)
- Een toolbox maken rond stabiel inkomen waaruit de landbouwer zelf kan kiezen (klimaat, water, verzekeringen, droogte ...) met expertiseontwikkeling en visie op lange termijn

3.10.5 Stakeholders en hun rol

Landbouwers

Beleidsmakers

3.11 DOORBRAAK 11: OFFENSIEVE PLATTELANDSORDENING

3.11.1 Kernachtige omschrijving

Actief de openruimtefuncties vrijwaren en de dorpskernen integraal optimaliseren.

Alle functies moeten hun plaats krijgen ongeacht of ze nu gescheiden of met elkaar verweven zijn.

3.11.2 Impact

- Maatschappelijke kostenefficiëntie: vrij autonome ontwikkeling inzake ruimtelijke ordening: wanorde, suboptimalisatie en te hoge maatschappelijke kosten, plus vergrijzing, mobiliteit, dienstvereniging
- Het komt er dus op aan om toekomstgericht de schaarse ruimte toe te wijzen

3.11.3 Randvoorwaarden

- Er is politieke wil maar zeker ook een mentaliteitswijziging nodig (denken we bij grote, innovatieve projecten aan de vele actiecomités die daar ontstaan)
  - Voldoende stuurkracht is nodig: we moeten het ontwerpen van open ruimte faciliteren en naar een consensus streven
- Een maatschappelijk draagvlak creëren:
  - Een langetermijnvisie uitwerken
- Prioritaire financiering voor integrale projecten (versus sectorale projecten): over verschillende beleidsdomeinen heen werken

3.11.4 Initiatieven

3.11.4.1 Op korte termijn

- Informatie/sensibiliseringscampagne (bv. waterlandschap)
- Op zoek naar een inspirerend voorbeeldproject voor 2019
- Fiscale stimulansen op maat van dorpskernen (wel unaniem binnen de werkgroep: niet straffen maar belonen)

3.11.4.2 Op middellange termijn

- Lintbebouwing stoppen en terugdraaien (we moeten streven naar een (4x) hogere woondichtheid van de huidige verkaveling)
- De administratieve drempel voor verdichting van verkavelingen verlagen (zie de logge procedures bij het kadaster)
- Het financieringsmodel voor gemeenten hervormen: in de huidige situatie is het financieringsmodel voor gemeenten bepaald volgens het aantal inwoners. Er moet juist naar een vorm van financiering worden gestreefd waarbij de gemeente middelen zou kunnen verwerven door open ruimte te vrijwaren. Voorbeeld: in plaats van het laatste stukje bouwgrond aan te

3.12 DOORBRAAK 12: LANDBOUWONDERNEMERS VALORISEREN MAATSCHAPPELIJKE MEERWAARDE

3.12.1 Kernachtige omschrijving

- Alternatieve verdienmodellen met de landbouwer als beheerder van de open ruimte.
- Hoe kunnen we het inkomen van de landbouwer diversifiëren bij het opnemen van bijkomende maatschappelijke opdrachten als ondernemer?
- We zouden moeten gaan van 'ik moet dit doen om mijn steun te behouden' naar 'ik wil dit doen want ik verdien eraan'.
- De landbouwer is niet alleen een producent van voedsel maar ook een beheerder van het landschap.
- Landbouw is niet leefbaar zonder rechtstreekse inkomenssteun → meer landbouwers zouden moeten kunnen leven van ecosysteemdiensten.
- Zich laten betalen voor de verzamelde gegevens van landbouwers.

3.12.2 Impact

- Landbouwbedrijven worden diverser en stabiel.
- Meer maatschappelijke meerwaarde waardoor de waardering van en voor de landbouwer toeneemt.

3.12.3 Randvoorwaarden

Toegankelijkheid van de maatregel.

3.12.4 Initiatieven

- Tonen dat het kan en leren door te doen (durven – doen – doordoen)
- Studies en goede praktijken bekijken
- Mensen samenbrengen
- Mentaliteitswijziging: de praktijk doet dit noodgedwongen (IPM ...) maar er moet geprobeerd worden om de noodzaak voor te zijn (eventueel met wat steun). De productiviteit van de landbouw mag hierbij wel niet uit het oog verloren worden met het oog op een toenemende vraag naar voedsel (wereldwijd).

3.12.5 Stakeholders en hun rol

Landbouwers:

- Ideeën aanbrengen en uitvoeren
- Pioniers nodig: ideeën verkopen en uitdragen

Landbouworganisaties:

- Verwachtingen verwoorden

Beleidsmakers:

- Wettelijk kader scheppen
- Innovaties stimuleren (EIP-projecten)
- Win-winsituaties creëren

Praktijkcentra:

- Technieken en demo's ontwikkelen
- Valorisatie van reststromen (bv. het knotten van wilgen)
- Samenwerkingsmodellen ontwikkelen en stimuleren (deelname aan deeleconomie).
- Organiseren van ontmoetingsmomenten

Innovatiesteunpunt

Bedrijfsbegeleidingsdiensten

Landbouwonderwijs:

- Zich meer richten op business en niet enkel inzetten op technische kennis
- De toekomstige landbouwers duidelijk maken dat ze voor de start een goed businessplan moeten maken: een bedrijf moet rendabel zijn

Financiële wereld:

- Mee investeren in praktijkcentra
- Mee business i.v.m. maatschappelijke opdrachten in praktijkcentra brengen

Boomgaardenstichting en dergelijke organisaties:

- Stimulansen geven tot vernieuwende praktijken (agroforestry ...).

Lokale besturen:

- Mensen samenbrengen voor kleinschalige initiatieven

Industrie:

- Voedingsindustrie/afzetmarkt: minder strenge kwaliteitseisen
- Investeren in CO2-neutraliteit:
Bomen en gewassen slaan CO2 op → laat de industrie 'CO2- emissierechten' opkopen zodat de industrie mensen die bomen aanplanten of gewassen zetten vergoedt.
- Windmolens plaatsen: een vergoeding voor landbouwers voorzien (minpunt: de grond wordt dan wel onttrokken aan landbouw).

////////////////////////////////////

3.13 DOORBRAAK 13: KENNIS HAALT DE BOVENHAND

3.13.1 Kernachtige omschrijving

- Kennisopbouw
- Doorstroming resultaten
- Manier van verspreiden
- 3 P's: people, profit, planet
- Train de trainer
- Land- & tuinbouwers die ideeën inbrengen in praktijkonderzoeken
- Steek kennis in de boer: 'Zie, beleef, doe en onthoud'

3.13.2 Impact

- Er zijn problemen op het vlak van onder meer milieu, klimaat en erosie
- De overheidsmiddelen worden efficiënt ingezet
- Land- en tuinbouwers blijven concurrentieel
- Het imago van land- en tuinbouwers verbetert
- Onderzoek gaat sneller vooruit door de wisselwerking

3.13.3 Randvoorwaarden

- Vrijwilligheid versus verplichting (overgang)
- Oog voor de financiële meerwaarde en oplossingen
- Een lerende, ondernemende mindset bij de land- en tuinbouwer
- Aandacht besteden aan het economisch aspect in onderzoek en kennis
- Subsidies voorzien voor de implementaties – oplossingen
- Vertalen van het onderzoek naar de praktijk
- Verjonging van de opleidingsploeg (onderwijs en bijscholing)
- Peer-to-peer leren
- Een globale leervisie op kennisverspreiding in de sector ontwikkelen
- Afstemming van de regierol in onderzoeksmiddelen

3.13.4 Initiatieven

3.13.4.1 Op korte termijn

- Promotie voor vorming plaatsen bij de verzamelaanvraag in het e-loket
- Voorlichting voorzien voor intermediairen
- Bedrijfsnetwerken oprichten waarin land- en tuinbouwers van elkaar leren
- Interactiemomenten tussen onderzoekers en land- en tuinbouwers voorzien

3.14 DOORBRAAK 14: INKOMENSSTABILISATIE 2.0

3.14.1 Kernachtige omschrijving

Alternatieve systemen uitwerken voor inkomensstabilisatie.

3.14.2 Impact

Een stabiel inkomen bieden met als gevolg meer bedrijfszekerheid, de mogelijkheid om investeringen te doen, minder afhankelijkheid van extern kapitaal en minder afhankelijkheid van subsidies.

3.14.3 Randvoorwaarden

- De steun moet terechtkomen bij wie het risico neemt
- Er is een goede definitie van 'actieve landbouwer' nodig
- De steun moet degressief zijn in de tijd zodat er geen nieuwe afhankelijkheid van subsidies ontstaat
- De landbouwer moet een goede boekhoudkundige kennis hebben van zijn bedrijf (kosten, inkomsten ...) en van de verschillende financiële instrumenten
- Er is een multidisciplinaire benadering aangewezen (niet enkel tussen de landbouwer en de overheid, maar alle schakels betrekken)
- Het vrije initiatief en de keuze moet behouden blijven voor de boer

3.14.4 Initiatieven

3.14.4.1 Op korte termijn of middellange termijn

- Verbreding en diversificatie van de landbouw (met onder meer een piste om deeltijds te werken als landbouwer)
- Boekhoudkundige kennis en kennis van financiële instrumenten bij de landbouwers verhogen
- Uitwisseling van kennis en samenwerking tussen boeren stimuleren
- Samenwerking inzake investeringen en groepsaankopen aanmoedigen
- Een risicoverzekering uitbouwen
- Het voort uitbouwen en subsidiëren van producentenorganisaties om meer macht te hebben bij de prijszetting
- Meer aandacht besteden in de opleiding aan risicobeheer (en manieren om risico's beperken) en aan financiële instrumenten (zoals termijnmarkten)
- De inkomenssteun hervormen zodat die beter terecht komt bij de actieve boeren die de risico's nemen en dragen

3.14.5 Stakeholders en hun rol

Toeleveranciers:

- Rol in het werken met termijnmarkten voor de aankoop van grondstoffen

3.15 DOORBRAAK 15: SAMENWERKEN

3.15.1 Kernachtige omschrijving

Inzetten op samenwerking en kennisdeling tussen landbouwers, zowel intergenerationeel als over de sectoren heen. Met kennis van zaken bouwen aan een duurzaam project door te groeien of voor nichemarkten te kiezen.

3.15.2 Impact

Aanbodbeheersing en een 'eerlijke', correcte prijs (via vraag en aanbod) die bepaald wordt door een onafhankelijke partij (eventueel een onafhankelijk studie bureau).

3.15.3 Randvoorwaarden

- Vertrouwen
- Duidelijke spelregels
- Het moet beheersbaar blijven
- Engagement vanuit gemeenschappelijke doelstellingen
- Coöperaties die in handen zijn van de producent (echte coöperatie)
- Aanbodbeheersing
- Coöperatieve kennis
- Coöperatief denken
- Participatieve land- en tuinbouwers
- Eerlijke prijszetting
- Goede kennisdoorstroom
- Goede opvolging om het voortbestaan te garanderen

3.15.4 Initiatieven

3.15.4.1 Op korte termijn

- De voor- en nadelen van coöperatief samenwerken, bekijken
- Verschillende betrachtingen samenbrengen en koppelen
- Inspiratiemomenten organiseren

3.15.4.2 Op middellange termijn

- Kleine land- en tuinbouwers samenbrengen
- Energieën tussen de mogelijke participanten zoeken
- Is er een andere of wijzigende visie nodig? Bekijk hierbij de rol van ngo's in binnen- en buitenland

3.16 DOORBRAAK 16: ECOSYSTEEM'VER'DIENSTEN

3.16.1 Kernachtige omschrijving

- Via ecosysteemverdiensten de kosten en baten herdenken en beter toewijzen, samen met de verschillende sectoren. Dit is natuur en burger samenbrengen door:
  - o Integratie van ecosystemendiensten
  - o Waarbij er voor de dienstverlening een eerlijke prijs betaald wordt
  - o Door kennis en onderzoek op vlak van milieu-impact (zonder onmiddellijke economische impact)
- Kosten en baten correct in kaart brengen. Al te vaak krijgt diegene die het landschap onderhoudt weinig return voor zijn inspanningen
- Valoriseren én waarderen van de inzet
- De vervuiler betaalt en de dienstverlener wordt beloond
- Waarderingsstromen in kaart brengen om daarna af te stemmen en correcte, eerlijke geldstromen te bewerkstellingen

3.16.2 Impact

- Een rechtvaardige vergoeding voor diensten en ecosysteem (onder meer voedsel). Zeker voor de land- en tuinbouwers in de eerste plaats.
- De fragmentatie van ecodiensten doorbreken: er is een integrale aanpak nodig
- Een performanter controlesysteem ontwikkelen, dat verschillende vormen van controle vereist
- Een langetermijnperspectief uitdenken voor land- en tuinbouwers, zodat ze opnieuw en meer durven te investeren
- Bewustwordingscampagnes opzetten met als duidelijk doel een (groter) draagvlak bij de burger creëren. Soms zijn er wel eens conflicterende campagnes, maar dit moet men zeker proberen te vermijden (hier speelt VLAM een rol)
- Het behoud van waardevolle graslanden in aanmerking laten komen voor vergroening (valoriseren)
- De (Europese) subsidiestroom beter verdelen en het draagvlak van de burger hierdoor verhogen (aanvaardingsprincipe)

3.16.3 Randvoorwaarden

- De land- en tuinbouwer moet een eerlijke(re) prijs krijgen voor zijn inspanningen.
- Er zijn studies genoeg, maar wat gebeurt daarmee in de praktijk? Ze zijn vaak te analytisch en leiden onvoldoende naar concrete projecten. Er is een vertaalslag nodig via concrete projecten. De waarde moet gevaloriseerd worden (in euro of andere).
- Werken op bewustzijn en inzichten (responsabilisering) én in dialoog of discussie gaan met alle betrokkenen.

- Het aanleggen van een kadaster voor percelen (grondenbank) in Vlaanderen. Hierbij kan men een menu opstellen zodat de 'bestelling' van de gronden op verschillende manieren vergoed kan worden. Voorbeeld: mais = 0 euro, grasland = X euro, overstromingsgrond = Y euro ...
- Opbrengsten die in een fonds terecht kunnen komen (keten) zijn bv. voedsel en hout (wat maatschappelijk belang heeft en waar dus maatschappelijke middelen naar toe moeten).

3.16.5 Stakeholders en hun rol

Beleidsmakers

Collega-landbouwers

Denktanks

Lerend netwerk

3.17 DOORBRAAK 17: ARBITRAGECOMMISSIE IN KETENOVERLEG VOOR EERLIJK VERDEELDE MARGE

3.17.1 Kernachtige omschrijving

- Eerlijke marges en contracten die voor de landbouwer kostendekkend en inkomensgenererend zijn
- Een neutrale partij die kan arbitrerend (vanuit de overheid)
- Er is een ketenoverleg: van de leverancier tot in de winkel
- Er is een arbiter nodig om andere schakels in de keten te dwingen een deel van de marge af te staan. Indien bepaalde schakels hier niet toe bereid zijn worden de producten duurder.

3.17.2 Impact

- Een eerlijke(re) prijs voor de landbouwer
- De supermarktketens hebben minder macht
- Landbouwers werken niet onder de kostprijs
- Het risico ligt niet enkel bij de landbouwer (maar wordt gespreid over de hele keten)
- Het behouden van de familiale landbouw (en niet de industrie die het zelf produceert)
- Het is tijd om te voldoen aan de maatschappelijke vragen (agromilieumaatregelen, beheersovereenkomsten ...)

3.17.3 Randvoorwaarden

- Zelfstandige familiale landbouwbedrijven zijn nodig
- De overtuiging om in eigen land voor eigen voedsel te kiezen en te kunnen voorzien
- De toeleveranciers en afnemers moeten transparant willen zijn over hun marges zodat er vertrouwen ontstaat tussen de partners in de keten
- De bereidheid van de consument om meer te betalen voor Vlaamse producten
- Inzake de internationale positie van Vlaanderen, moet de vrijhandelspositie aangepast worden. Dit is echter moeilijk in een globale context (bv. Zuid-Amerikaans vlees versus Vlaams vlees in de rekken van een supermarkt). Een mogelijke oplossing is werken met labels voor Vlaamse landbouwproducten. Belangrijk hierbij is dat het ketenverhaal goed gecommuniceerd en verkocht wordt e aan de consument, waarbij wordt benadrukt dat de Vlaamse landbouwproducten eerlijk en kwalitatief zijn.

3.17.4 Initiatieven

3.17.4.1 Op korte termijn

- Landbouwondernemingen moeten deze problematiek aankaarten bij de politiek.

- Er moet politiek initiatief genomen worden. (De landbouwer bevindt zich in een zwakke positie in het hele ketenverhaal. Enkel de landbouwer wint bij een aanpassing van het ketenverhaal en de andere schakels in de keten zullen bij een aanpassing qua marges verliezen.).
- Inzetten op bewustwording bij burgers (bv. de lokale voedselstrategie en Fairebel).
- Alle stakeholders in kaart brengen: wie heeft belang, wie heeft macht ...

3.17.4.2 Op middellange termijn

- De EU-wetgeving die hierop inspeelt
- Een ketenstrategie uitdenken: misschien niet enkel over marges, maar ook over productvolumes

3.17.5 Stakeholders en hun rol

De overheid – Departement Landbouw en Visserij:

- Wetgevend kader creëren dat arbiter slagkracht geeft
- Lobbywerk bij Europese Unie
- Vlaanderen kan een voorbeeld worden

Europese Unie:

- Gemeenschappelijk Landbouwbeleid

België: FOD Economie:

- Afstemmen van beleidsinitiatieven

Landbouwers

Consument

Andere schakels in de keten

//

3.18 DOORBRAAK 18: TRAJECTEN VOOR EEN KANSENRIJK ONDERNEMERSCHAP OP HET PLATTELAND

3.18.1 Kernachtige omschrijving

De in- en uitstroom bevorderen, rekening houdend met de grootste kansen en bedreigingen binnen de Vlaamse context en met de maatschappelijke evoluties. Incentives ontwikkelen om instroom en heroriëntering te faciliteren.

3.18.2 Impact

- De instroom (herinstroom, gefaseerde instroom en heroriëntatie) aanmoedigen.
- De lock-in doorbreken (veel landbouwers blijven steeds op dezelfde manier doorgaan omwille van bv. grote schulden, angst voor het onbekende of onvoldoende kennis van andere landbouw takken, ook als dit nefaste economische en/of ecologische gevolgen heeft).
- De vergrijzing tegengaan (<>kapitaliseren bij uitstroom uit de landbouw). Hierbij moet er voor gezorgd worden dat de vrijgekomen gronden en gebouwen maximaal in landbouwgebruik blijven.
- Een transitie en heroriëntering mogelijk maken.
- Hokjesdenken: wie mag boer zijn? Gedifferentieerde/gefaseerde instroom;
- Kansen om de open ruimte te benutten, andere dan de conventionele en klassieke landbouwpraktijken.
- Steun bieden aan kleinschalige starters.
- Leefbaar werk creëren voor de boer (sociaal-culturele component).

3.18.3 Randvoorwaarden

- Een dynamisch model ontwikkelen (met een nieuwe start, despecialisatie en neventakken);
- 'Wie is boer' herdefiniëren, definitie van 'actieve landbouwer' herbekijken, bijkomende diensten in de rand van de landbouw.
- De open ruimte vrijwaren.
- Bekijken welke sectoren in aanmerking komen.
- De vrijheid laten aan de landbouwer.
- Het aantal pensioenboeren en grondbezitters laten verminderen.
- Uitstroom: niet enkel om economische maar ook om ecologische redenen.
- De landbouwgemeenschap actief maken: het binden van de burger aan het businessmodel van de landbouwer.

3.18.4 Initiatieven

3.18.4.1 Op korte termijn of middellange termijn

- Het conditioneren van de instroom: wie is de boer die we beogen?

- Ondersteuning bieden met duidelijke programma's, rekening houdend met een objectieve analyse van de maatschappelijke context (inclusief de disruptieve):
  - Transitie-risico-kapitaal
  - Innovatiefonds
- Publieksparticipatie

3.18.5 Stakeholders en hun rol

De overheid:

- Faciliteert

Organisaties:

- Ontwikkelen businessplannen

Scholen:

- Bieden (naschoolse) vorming aan

Landbouweconomen:

- Ontwikkelen nieuwe verdienmodellen:
  - o Een verduurzamingspanel dat de duurzaamheid van projecten beoordeelt (zowel financieel als ecologisch)
  - o Ondersteuning op maat

Consumenten:

- Nemen coöperatief deel

3.19 DOORBRAAK 19: MINISTERIE VAN VOEDING

3.19.1 Kernachtige omschrijving

- Geïntegreerd beleid met betrekking tot voeding.
- Beleidsoverschrijdende voedselstrategie met doelstellingen op korte termijn en lange termijn, rekening houdend met onder meer gezondheid, milieu, biodiversiteit, economische belangen van de landbouwers, platteland, dierenwelzijn, klimaat, mobiliteit, zorg ...

3.19.2 Impact

- Duidelijkheid voor alle actoren op lange termijn
- Synergiën, onbedoelde negatieve neveneffecten vermijden
- Minder versnipperd bestuur, minder de kop in het zand steken
- Holistisch werken, maatschappelijk breder. Hierdoor komt landbouwer dichterbij de maatschappij en vice versa
- Toegenomen bewustwording van duurzaamheid en het verhaal achter de voeding en landbouw

3.19.3 Randvoorwaarden

- Trekker nodig (staatssecretaris?)
- Gedragenheid
- Alle actoren aan tafel met een open geest
- Bottom-up (van lokale voedselstrategie naar regionaal niveau en supra)

3.19.4 Initiatieven

3.19.4.1 Op korte termijn

- Coalitie vormen op Vlaams niveau, initiëren vanuit Departement Landbouw en Visserij?
- Proces uittekenen (bottom up voor gedragenheid)

3.19.4.2 Op middellange termijn

- Voedselstrategie ontwikkelen
- Strategie in uitvoering brengen (lange termijn)

3.19.5 Stakeholders en hun rol

Burgers en consumenten:

- Bijdragen tot gedragen visie op individueel niveau

Organisaties (bv. landbouw-, milieu-, ketenorganisaties):

- Bijdragen tot gedragen visie op collectief niveau

////////////////////////////////////

SLOTWOORD

We blikken terug op twee leerrijke dagen, die heel wat informatie hebben opgeleverd. Dit rapport is hiervan het grootste bewijs.

We wensen graag alle deelnemers van harte te bedanken voor hun interesse en hun constructieve inbreng tijdens de publieke bevraging. Het was fijn om vast te stellen dat actoren met verschillende achtergronden met elkaar in dialoog zijn gegaan en samen hebben meegedacht aan de toekomst van de land- en tuinbouwsector en het platteland. Enkel door samen te werken, kunnen we echt vooruitgang boeken!

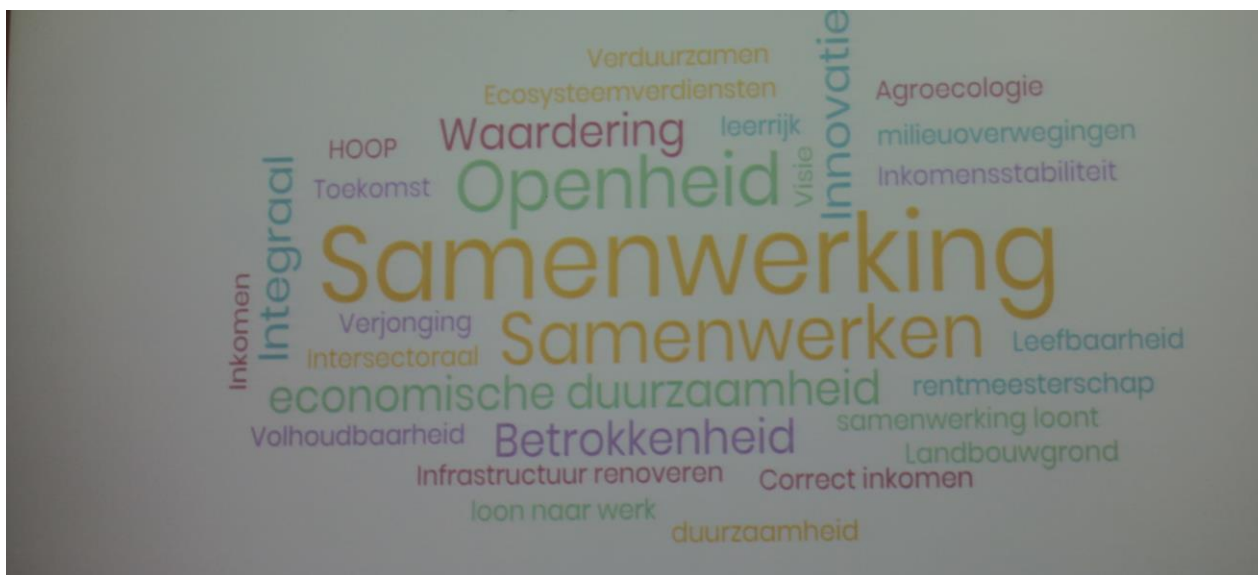
De professionele procesbegeleiders maakten het mogelijk om vele ideeën en meningen naar boven te brengen, en de talrijke verslagnemers zetten dit minutieus om in tekst. Bedankt voor dit werk!

De input in dit rapport zal zeker meegenomen worden bij de voorbereiding van het toekomstige Europese Vlaamse plattelandsontwikkelingsbeleid. De volgende stappen kunt u volgen op de website van het Vlaams Ruraal Netwerk: www.ruraalnetwerk.be. Neem gerust een kijkje om verder op de hoogte te blijven.

Op het einde van de publieke bevraging kon elke deelnemer in één woord zijn of haar conclusie van de dag geven. Het resultaat leest u in de woordenwolken hieronder.

Woordenwolk Rillaar

Woordenwolk Waregem

